

Universiteit Utrecht

**De Relaties Tussen Overreactieve Discipline en Warmte van Ouders en
Internaliserende Aanpassingsproblemen Tijdens de Vroege Adolescentie
(9-12 jaar) en Midden Adolescentie (14-17 jaar)**

Universiteit Utrecht

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

Begeleidende docent: dr. Amaranta de Haan

Alma L. ter Heide	4253051
Daphne M. A. Hendriks	4255399
Lieke van den Heuvel	4254139
Berber C. M. Smit	3273768

Utrecht, 11/06/2014

Samenvatting

Introductie In dit onderzoek zijn relaties onderzocht tussen overreactieve discipline en warmte van ouders met angstige en depressieve symptomen tijdens de vroege adolescentie (9-12 jaar) en midden adolescentie (14-17 jaar). Verwacht werd dat meer overreactieve discipline en minder warmte van ouders gerelateerd is aan meer angstige en depressieve symptomen. **Methode** Data van het longitudinale onderzoek naar opvoeding en ontwikkeling van Vlaamse kinderen en adolescenten werd gebruikt. Op twee meetmomenten (2004 en 2009) vulden moeders (2004 $N = 524$, 2009 $N = 445$) en vaders (2004 $N = 493$, 2009 $N = 410$) vragenlijsten in over hun opvoedgedrag, angstige en depressieve symptomen. Leerkrachten (2004 $N = 544$, 2009 $N = 248$) vulden een vragenlijst in over angstige en depressieve symptomen. De onderzoeksvragen zijn getoetst met behulp van multivariate regressieanalyses. De regressieanalyses zijn tevens gecontroleerd voor assumpties. **Resultaten** Meer overreactieve discipline van vaders is, zoals verwacht, gerelateerd aan meer angstige symptomen voor beide ontwikkelingsfasen. De relatie tussen overreactieve discipline van vaders en depressieve symptomen wordt echter alleen tijdens de vroege adolescentie teruggevonden. Zoals verwacht is meer warmte van moeders gerelateerd aan minder depressieve symptomen slechts bij de midden adolescentie. Warmte van vaders blijkt niet gerelateerd te zijn aan angstige en depressieve symptomen bij beide ontwikkelingsfasen. **Conclusie** Opvoedgedrag van vaders speelt een belangrijke rol bij angstige en depressieve symptomen van adolescenten. Voor een meer efficiënte preventie en behandeling is het van belang de relaties tussen opvoedgedrag van vaders en angstige en depressieve symptomen niet te onderschatten.

Abstract

Introduction In this study relations between parents' overreactive discipline and warmth was examined for young adolescents' (9-12 years old) and middle adolescents' (14-17 years old) anxiety and depressive symptoms. It was expected that more overreactive discipline and less warmth is related to more anxiety and depressive symptoms. **Methods** Data of the longitudinal research examining parenting and development of Flemish children and adolescents was used. On two separate moments in time (2004 and 2009) mothers (2004 $N = 524$, 2009 $N = 445$) and fathers (2004 $N = 493$, 2009 $N = 410$) filled in questionnaires about their parenting behavior and the anxiety and depressive symptoms they perceived in their adolescents. Teachers (2004 $N = 544$, 2009 $N = 248$) also filled in a questionnaire on the anxiety and depressive symptoms of their adolescent students. With help of multivariate regression analyses the research questions were examined. The analyses were also checked for assumptions. **Results** More overreactive discipline used by fathers was, as expected, related to more

depressive symptoms for both age-groups. This relationship was also found for anxiety symptoms in young adolescents with fathers using overreactive discipline. As expected, more warmth shown by mothers was related to less depressive symptoms in only middle adolescents. Warmth of fathers appears not to be related to anxiety and depressive symptoms in both age-groups. **Conclusion** Fathers' parenting behavior plays an important role in anxiety and depressive symptoms in early and middle adolescents. In order to achieve a more efficient prevention and treatment it is important not to underestimate the relations between fathers' parenting and anxiety and depressive symptoms.

De Relatie Tussen Overreactieve Discipline en Warmte van Ouders met Internaliserende
Aanpassingsproblemen Tijdens de Vroege Adolescentie (9-12 jaar) en Midden
Adolescentie (14-17 jaar)

De prevalentie van internaliserende aanpassingsproblemen bij adolescenten, zoals angstige en depressieve symptomen (Achenbach, 1991; 2007), is hoog en komen bij psychiatrische stoornissen tijdens de adolescentie het meeste voor (Boeting, Ferdinand, Barrett, & Dadds, 2002; Costello, Mustillo, Erkanli, Keeler, & Angold, 2003). Angstige symptomen worden gekenmerkt door angst, bange gevoelens voor bepaalde situaties of dingen en nervositeit, meestal wanneer er sprake is van een confrontatie met een bedreigende stimulus (American Psychiatric Association [APA], 2000; World Health Organization [WHO], 2012). Kenmerken van depressieve symptomen zijn het onvermogen om plezier te hebben, teruggetrokken gedrag, vermindering van motivatie en interesse, slapeloosheid en slaapstoornissen, slechte eetlust of teveel eten en moeheid (Achenbach, 2007; APA, 2000; WHO, 2012). De twee typen internaliserende symptomen zijn aan elkaar gerelateerd, echter er zijn ook belangrijke verschillen tussen de twee typen problemen in zowel ontwikkeling (Hale, Raaijmakers, Muris, van Hoof, & Meeus, 2009) als geassocieerde factoren (Rapee, 1997a).

Kennis van factoren die geassocieerd worden met het ontstaan, in stand houden en versterken van angstige en depressieve symptomen tijdens de adolescentie, helpen een meer efficiënte preventie en behandeling te ontwikkelen (In-Albon & Schneider, 2007; Kullik & Petermann, 2013). Uit onderzoek blijkt dat opvoedgedrag van ouders samenhangt met angstige en depressieve symptomen bij adolescenten (Hipwell et al., 2008; Laskey & Carthwright-Hatton, 2009; MacPhee & Andrews, 2006; McLeod, Weisz, & Wood, 2007a; McLeod, Wood, & Weisz, 2007b). Factoren die dicht bij de alledaagse ervaring van adolescenten staan, zoals het ouderlijk gedrag in interactie met hun kinderen, zijn met name belangrijk voor internaliserend probleemgedrag (Deković, Buist, & Reitz, 2004).

De adolescentie wordt vaak ervaren als een stressvolle periode waarin adolescenten op zoek gaan naar autonomie. In deze periode is meer ondersteuning en aanmoediging van ouders nodig (De Haan, Prinzie & Deković, 2012; Van den Akker, Deković & Prinzie, 2010). Het stellen en handhaven van regels en normen en het bieden van een veilige en warme omgeving zijn twee specifieke opvoedingstaken die van belang zijn tijdens de overgang van de kindertijd naar de adolescentie en gedurende de adolescentie (De Haan et al., 2012; Smetana, Campione-Barr & Metzger, 2006). Deze twee opvoedingstaken worden geconceptualiseerd door de dimensies controle en ondersteuning. Echter, het blijft nog onbekend in hoeverre (a) opvoedgedrag van moeders versus vaders gerelateerd zijn aan de twee typen internaliserende symptomen,

en (b) in hoeverre relaties tussen opvoeding en de twee typen internaliserende aanpassingsproblemen verschillen tijdens verschillende ontwikkelingsfasen. Hierom wordt in deze studie onderzocht wat de relaties zijn tussen controle en ondersteuning van beide ouders met angstige en depressieve symptomen en of hierbij een verschil is tijdens de vroege en midden adolescentie.

Relaties tussen controle, ondersteuning en internaliserende aanpassingsproblemen

Een belangrijk aspect van controle is gedragscontrole, waarvan overreactieve discipline een ineffectieve strategie is (De Haan et al., 2012). Overreactieve discipline wordt gekenmerkt door prikkelbaarheid, gemeenheid en/of woede van een ouder in reactie op de adolescent (Arnold, O'Leary, Wolff, & Acker, 1993; Dowling, Smith Slep, & O'Leary, 2009). Het wederzijdse dwangmodel (Coercion Model: Patterson, 1982) en het sociaal contextueel model van ouderlijke invloed (Scaramella, Conger, Spoth, & Simons, 2002) laten zien dat overreactieve discipline het gevoel van emotionele veiligheid van kinderen vermindert (Buehler, 2006; Marchand-Reilly, 2012). Overreactieve discipline kan ervoor zorgen dat de thuisomgeving onvoorspelbaar wordt (De Haan, Deković, Van den Akker, Stoltz, & Prinzie, 2013; Laskey & Cartwright-Hatton, 2009). Angstige en depressieve symptomen kunnen toenemen wanneer ouders overreactieve discipline hanteren, waardoor dit opvoedgedrag een risicofactor vormt voor deze twee typen aanpassingsproblemen (Conger et al., 2002; McLeod et al., 2007a; McLeod et al., 2007b, McPhee & Andrews, 2006; Van den Akker et al., 2010).

Warmte van ouders is een belangrijk aspect van positief ondersteunend ouderschap en is onmisbaar voor de vorming van veilige gehechtheid. Warmte uit zich in acceptatie, benaderbaarheid, betrokkenheid en beschikbaarheid (Bowlby & Ainsworth, 1992). Door gebrek aan warmte kan een kind de wereld als onveilig ervaren (Moore, Whaley, & Sigman, 2004). Warmte van ouders dient als een beschermende factor voor internaliserende aanpassingsproblemen van adolescenten (Brennan, Le Brocque, & Hammen, 2003; Greenberger, Chen, Tally, & Dong, 2000). Uit studies blijkt dat meer warmte van moeders de kans op internaliserende aanpassingsproblemen vermindert (McKee et al., 2007; McLeod et al., 2007a; McLeod et al., 2007b). Een gebrek of afwezigheid van moederlijke warmte is dus een voorspeller voor angstige en depressieve symptomen (Ballash, Leyfer, Buckley, & Woodruff-Borden, 2006; Bögels & Brechman-Toussaint, 2006; Hudson & Rapee, 2001).

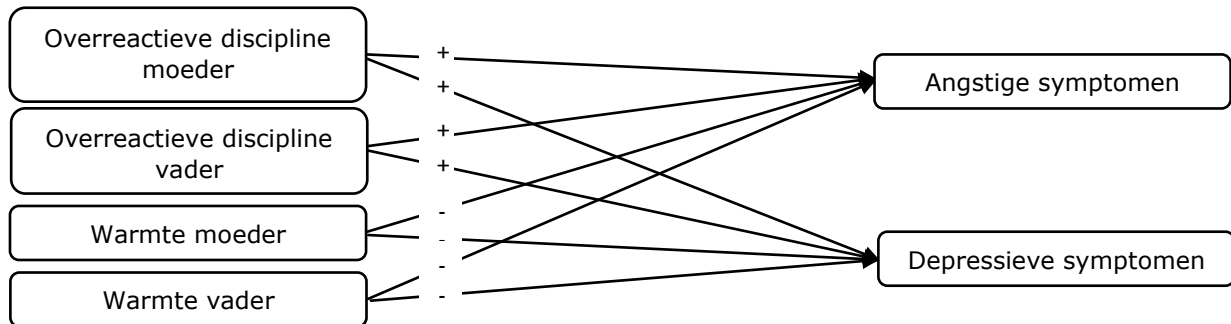
De respondenten in de bovenstaande onderzoeken bestonden vooral uit moeders, waardoor er voor veel gezinnen geen volledig beeld geschetst is van warmte en overreactieve discipline die ouders geven (Ehrenreich, Micco, & Fisher, 2009; Lengua, 2006; Sheeber, Hops, & Davis, 2001). Opvoedgedrag van moeders en vaders hebben

verschillende invloeden tijdens verschillende ontwikkelingsfasen van hun kinderen (Bögels & Brechman-Toussaint, 2006). Echter, de rol van vaders is tijdens de vroege en midden adolescentie groter dan wanneer hun kinderen jonger zijn (Conell & Goodman, 2002). Het is dus van belang om naast warmte en overreactieve discipline van moeders, tevens de warmte en overreactieve discipline van vaders te onderzoeken.

Ten slotte is zowel overreactieve discipline als warmte van ouders in veel onderzoeken gerapporteerd middels zelfrapportage van adolescenten (Branje, Hale, Frijns, & Meeuws, 2010; Gallagher & Cartwright-Hatton, 2008; McPhee & Andrews, 2006; Wolfradt, Hempel, & Miles, 2003). Hoewel vragenlijsten betrouwbare en relevante informatie opleveren (Sawyer, Sarris, Baghurst, Cross, & Kalucy, 1988), is het een nadeel dat ouders niet over hun eigen opvoedgedrag hebben gerapporteerd. Het kan zijn dat adolescenten niet reëel rapporteren. Adolescenten kunnen hun omgeving negatief interpreteren wanneer zij meer depressieve symptomen vertonen. Hun negatieve stemming kan er voor zorgen dat ze het gedrag van hun ouders als minder positief waarnemen en rapporteren (Branje et al., 2010). Voor het verkrijgen van een objectief beeld van overreactieve discipline en warmte van moeders en vaders zal deze studie ouders hun eigen opvoedgedrag laten rapporteren.

Verwachte hypothesen

Omdat het nog onbekend is in hoeverre het opvoedgedrag van moeders en vaders gerelateerd is aan de twee typen internaliserende aanpassingsproblemen en in hoeverre deze relaties verschillen tijdens de verschillende ontwikkelingsfasen, is dit onderzoek gericht op zelfrapportage van beide ouders met betrekking tot overreactieve discipline en warmte en is gekeken naar de relaties met angstige en depressieve symptomen tijdens de vroege en midden adolescentie. Op basis van geraadpleegde studies (Arnold et al., 1993; McLeod et al., 2007a; Van den Akker et al., 2010) wordt voor beide ontwikkelingsfasen verwacht dat (1) Overreactieve discipline van moeders is gerelateerd aan meer angstige en depressieve symptomen en (2) Overreactieve discipline van vaders is gerelateerd aan meer angstige en depressieve symptomen. Tevens wordt op basis van onderzoek (McKee et al., 2007; McLeod et al., 2007b) voor beide ontwikkelingsfasen verwacht dat (3) Warmte van moeders is gerelateerd aan minder angstige en depressieve symptomen en (4) Warmte van vaders is gerelateerd aan minder angstige en depressieve symptomen. In figuur 1 zijn deze hypothesen door middel van een conceptueel model weergegeven.

Figuur 1. Conceptueel model voor het verband tussen overreactieve discipline en warmte van ouders en angstige en depressieve symptomen tijdens de vroege en midden adolescentie.

Method

Procedure en participanten

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de data die is verzameld voor het Vlaamse longitudinale onderzoek naar opvoeding, persoonlijkheid en ontwikkeling (Prinzle et al., 2003). Deze longitudinale studie is gestart in 1999. Middels een aselechte, proportioneel gestratificeerde steekproef is uit alle Vlaamse provincies data verzameld. Provincie, geslacht en leeftijd zijn de strata die hierbij zijn gehanteerd. Via scholen is met behulp van een schriftelijke brief ouders gevraagd om aan dit onderzoek deel te nemen. Alle respondenten hebben de Belgische nationaliteit.

In dit huidige onderzoek is gebruik gemaakt van de data van twee meetmomenten, 2004 (vroege adolescentie) en 2009 (midden adolescentie), om een vergelijking te kunnen maken tussen de opvoedvariabelen en internaliserende aanpassingsproblemen gedurende de vroege adolescentie en midden adolescentie. Door middel van kwantitatieve data-analysmethoden zijn deze variabelen getoetst. Het aantal respondenten dat aan dit onderzoek heeft deelgenomen was in 2004 524 moeders, 493 vaders en 544 leerkrachten. In 2009 hebben 445 moeders, 410 vaders en 248 leerkrachten deelgenomen. Bij het gehele onderzoek waren 658 adolescenten betrokken, waarvan 333 meisjes (50.6%) en 325 jongens (49.4%). De minimum leeftijd gedurende de vroege adolescentie was 8 jaar en de maximum leeftijd 13 jaar ($M = 10$ jaar 6 maanden, $SD = 1.16$). De leeftijd gedurende de midden adolescentie varieerde van 13 tot en met 18 jaar ($M = 15$ jaar 6 maanden, $SD = 1.16$).

Meetinstrumenten

Overreactieve discipline. Moeders en vaders hebben over hun eigen overreactieve discipline gerapporteerd middels de Nederlandse versie van de Parenting Scale (PS; Arnold et al., 1993). De schaal overreactiviteit bestaat uit negen items en meet de mate waarop ouders met irritatie, frustratie, gemeenheid of woede reageren op het problematische gedrag van hun kinderen. Ouders hebben antwoord gegeven op een 7-puntschaal, waarbij 1 aangeeft dat er een grote kans is dat de ouder een effectieve

manier van discipline hanteert (bijvoorbeeld: "wanneer mijn kind zich misdraagt.." "gebruik ik zelden grove taal") en een 7 wijst op een hoge waarschijnlijkheid om een ineffectieve disciplinetactiek te gebruiken (bijvoorbeeld: "wanneer mijn kind zich misdraagt.." "gebruik ik meestal grove taal of scheld ik") (Prinzie, 2004). De factor overreactiviteit voldoet aan de eisen van validiteit, test-hertestbetrouwbaarheid en de interne consistentie (Arnold et al., 1993; Prinzie, Onghena & Hellinckx, 2007). In zowel 2004 als 2009 heeft minder dan vijf procent van de moeders en vaders missende waarden op het niveau van de items. In deze studie zijn de Chronbach's Alfa voor moeders /vaders .77/.76 in 2004 en .80/.82 in 2009.

Warmte. Moeders en vaders hebben door middel van het invullen van de Nederlandse versie van de Parenting Practices Questionnaire (PPQ; Robinson, Mandleco, Frost, & Hart, 1995) vragen beantwoord over hun eigen warmte. Warmte wordt gemeten aan de hand van elf items. Deze schaal geeft een indruk van de mate van warmte die ouders aan hun kinderen tonen en in hoeverre zij betrokken zijn in het leven van hun kinderen (bijvoorbeeld: "ik moedig ons kind aan om over zijn of haar problemen te praten"). De items zijn op een 5-punt schaal gescoord, lopend van 1 'nooit' tot 5 'altijd'. In zowel 2004 als 2009 heeft minder dan vijf procent van de moeders en vaders en missende waarden op het niveau van de items. In deze studie zijn de Chronbach's Alfa voor moeders/vaders .77/.87 in 2004 en .80/.87 in 2009.

Internaliserende aanpassingsproblemen. Angstige symptomen en depressieve symptomen van adolescenten zijn gemeten middels moeder- en vadersrapportages op de Child Behaviour Check List (CBCL: Achenbach, 1991; Verhulst, Van der Ende & Koot, 1996) en leerkrachtrapportages op de Teacher Report Form (TRF: Achenbach, 2007b). In dit onderzoek zijn de scores van moeders, vaders en leerkrachten gecombineerd tot één score om een compleet beeld te verkrijgen van de angstige en depressieve symptomen van de adolescenten in het dagelijks leven. De leerkrachten bieden informatie over de symptomen in een schoolsituatie, waar adolescenten een groot deel van de dag doorbrengen.

De CBCL bevat veertien items over angstige symptomen (bijvoorbeeld: "is zenuwachtig of gespannen") en negen items over depressieve symptomen (bijvoorbeeld: "is liever alleen dan met anderen"). De TRF bestaat uit achttien items over angstige symptomen en uit negen items over depressieve symptomen. Bij ieder item moest een cirkel worden gezet om het getal 0 als het item niet waar is, een 1 als het item enigszins waar is en een 2 als het vaak of altijd waar is.. De CBCL heeft een goede betrouwbaarheid en validiteit (Achenbach, 1991; Vignoe, Bérubé & Achenbach, 2000). In zowel 2004 als 2009 heeft minder dan vijf procent van de moeders, vaders en leerkrachten missende waarden op het niveau van de items. Op de schaal angstige

symptomen is Chronbach's Alfa in 2004 voor moeders/vaders/ leerkrachten .84/.81/.82. In 2009 is Chronbach's Alfa voor moeders/vaders/leerkrachten .84/.79/.86. Op de schaal depressieve symptomen is Chronbach's Alfa in 2004 voor moeders/vaders/ leerkrachten .70/.75/.78. In 2009 is Chronbach's Alfa voor moeders/vaders/ leerkrachten .77/.78/.82.

Resultaten

Beschrijvende analyses

Tabel 1 geeft de gemiddelden en standaarddeviaties weer van de in deze studie gebruikte variabelen. Resultaten van de gekoppelde t-toetsen geven de verschillen aan tussen de twee meetmomenten en tussen moeders en vaders in de mate van overreactieve discipline, warmte, angstige symptomen en depressieve symptomen. Hieruit blijkt dat moeders en vaders significant meer overreactieve discipline hanteren tijdens de vroege adolescentie dan tijdens de midden adolescentie ($t(413) = 2.80, p = .005$ en $t(378) = 2.15, p = .03$). Moeders en vaders hanteren significant meer warmte gedurende de vroege adolescentie dan gedurende de midden adolescentie ($t(414) = 11.49, p < .001$ en $t(387) = 8.92, p < .001$). Moeders bieden significant meer warmte dan vaders in de vroege en midden adolescentie ($t(520) = 20.50, p < .001$ en $t(398) = 16.11, p < .001$). In het algemeen blijken moeders angstige symptomen significant hoger te rapporteren dan vaders en leerkrachten ($t(356) = 5.30, p < .001$ en $t(192) = 3.24, p = .001$). Ten slotte blijkt in het algemeen dat vaders depressieve symptomen significant lager rapporteren dan moeders en leerkrachten ($t(356) = 3.70, p < .001$ en $t(176) = -2.14, p = .03$).

Uit de correlaties (Tabel 1) blijkt dat zowel gedurende de vroege als midden adolescentie meer overreactieve discipline van moeders en vaders gerelateerd was aan meer angstige symptomen. In de vroege en midden adolescentie is tevens gevonden dat meer warmte van moeders gerelateerd was aan minder depressieve symptomen, bij vaders is deze relatie niet gevonden. Daarnaast blijkt uit de moeder- en vaderdata dat tijdens de midden adolescentie meer depressieve symptomen voorkomen bij jongens dan bij meisjes, gedurende de vroege adolescentie is dit niet significant bevonden. In de vroege adolescentie blijken moeders en vaders minder overreactieve discipline te hanteren bij meisjes dan bij jongens, gedurende de midden adolescentie is dit niet als significant bevonden. Ten slotte rapporteren moeders gedurende de vroege en midden adolescentie meer warmte bij meisjes dan jongens en meer overreactieve discipline bij jongens dan meisjes.

Assumpties regressieanalyse

Voorafgaand aan de regressieanalyses is gecontroleerd op assumpties. Allereerst is gecontroleerd op de voorwaarde van het meetniveau en daaropvolgend of de predictoren voldoende variantie hebben. Aan deze voorwaarden wordt voldaan. Ten

tweede is gecontroleerd op de voorwaarde of er niet teveel samenhang is tussen de predictoren (zie bijlage 1), aan deze assumptie is bij elke regressieanalyse voldaan. Er wordt verondersteld dat alle belangrijke variabelen zijn opgenomen in het gehele model en dat de waarnemingen van de respondenten onafhankelijk hebben plaatsgevonden. Daarnaast is gecontroleerd op relevante achtergrondvariabelen. Vervolgens is gecontroleerd op de voorwaarde van homoscedasticiteit en op normaliteit van residuen (zie bijlagen 2 en 3), aan deze voorwaarden is voldaan. Tevens is voldaan aan de lineariteit tussen de relatie van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen, zoals weergegeven bijlage 4. Ten slotte is in bijlage 5 gecontroleerd op uitschieters en te invloedrijke respondenten, aan deze voorwaarde werd niet voldaan. Om de regressieanalyse adequaat uit te voeren zijn de uitschieters die van invloed zijn op de data eruit gefilterd voorafgaand aan de analyses. Bij de regressieanalyse van angstige symptomen zijn in de data van 2004 en 2009 respectievelijk zes en drie moeders en vaders gefilterd. Bij de regressieanalyse van depressieve symptomen zijn in de data van 2004 en 2009 respectievelijk negen en drie moeders en vaders gefilterd. De ouders die uit de data zijn gefilterd hadden te veel invloed op de data.

Multivariate regressieanalyses

Er zijn vier multivariate regressieanalyses uitgevoerd om zicht te krijgen op de centrale vraagstelling: "In hoeverre is overreactieve discipline en warmte van ouders gerelateerd aan internaliserende aanpassingsproblemen tijdens de vroege adolescentie (9-12 jaar) en midden adolescentie (14-17 jaar)?".

Opvoeden en angstige symptomen tijdens de vroege adolescentie. Eerst is gekeken in hoeverre overreactieve discipline en warmte van ouders gerelateerd waren aan angstige symptomen gedurende de vroege adolescentie (9-12 jaar). Uit de analyse bleek dat alle opvoedvariabelen gezamenlijk zes procent van de variantie in angstige symptomen verklaarden ($F(4)=6.30, p < .001$). Tabel 2 laat zien dat meer overreactieve discipline van vaders was geassocieerd met meer angstige symptomen van vroege adolescenten. Daarnaast bleek dat overreactieve discipline van moeders, warmte van moeders en warmte van vaders niet gerelateerd waren aan angstige symptomen gedurende de vroege adolescentie.

Opvoeden en angstige symptomen tijdens de midden adolescentie. Ten tweede zijn de relaties tussen overreactieve discipline en warmte van ouders met angstige symptomen tijdens de midden adolescentie (14-17 jaar) onderzocht. Uit de analyse bleek dat alle opvoedvariabelen gezamenlijk vijf procent van de variantie verklaarden in angstige symptomen gedurende de midden adolescentie ($F(4)=2.70, p < .05$). Tabel 2 laat zien dat meer overreactieve discipline van vaders is geassocieerd met meer angstige symptomen gedurende de midden adolescentie. Daarnaast bleek dat

Tabel 1

Pearson correlaties, Gemiddelden en Standaarddeviaties voor Moeders en Vaders

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	M _{vaders}	SD _{vaders}
1 Leeftijd adolescent	-	.01	-.01	.10*	-.07	-.11*	-.02	-.01	.03	.02	10.51	1.16
2 Sekse adolescent	.01	-	-.10*	-.09	.01	-.01	.00	.06	-.07	-.14*	0.51	0.50
3 Overreactieve discipline T1	-.03	-.11*	-	.59**	-.14**	-.17**	.23***	.11	.15**	.10	3.13	0.83
4 Overreactieve discipline T2	-.03	-.19**	.60**	-	-.14**	-.25**	.21***	.15*	.13*	.04	3.06	0.91
5 Warmte T1	.00	.08	-.26**	-.21**	-	.54**	-.05	-.09	-.09	-.12	3.72	0.61
6 Warmte T2	.00	.16**	-.27**	-.31**	.60**	-	-.05	-.03	-.07	-.09	3.44	0.58
7 Angstige symptomen T1	-.02	.00	.11*	.01	.00	-.02	-	.32	.67***	.20**	2.57	2.30
8 Angstige symptomen T2	-.01	.06	.20*	.17**	.00	-.02	.32	-	.21**	.67***	2.47	2.34
9 Depressieve symptomen T1	.03	-.07	.09	-.01	-.10*	-.08	.67***	.21**	-	.40***	1.45	1.56
10 Depressieve symptomen T2	.02	-.14*	.13	.03	-.14*	-.18**	.20**	.67***	.40***	-	1.54	1.72
M _{moeders}	10.51	0.51	3.13	3.02	4.24	4.00	2.57	2.47	1.45	1.54	-	-
SD _{moeders}	1.16	0.50	0.85	0.86	0.43	0.52	2.30	2.34	1.57	1.72	-	-

Noot. Moedergegevens staan onder de diagonaal; vadergegevens staan boven de diagonaal. Sekse is gecodeerd als 0 = jongen; 1 = meisje. T1 is de vroege adolescentie, T2 is de midden adolescentie.

*p < .05, **p < .01, ***p < .001

overreactieve discipline van moeders, warmte van moeders en warmte van vaders niet gerelateerd waren aan angstige symptomen gedurende de midden adolescentie.

Opvoeden en depressieve symptomen tijdens de vroege adolescentie. Ten derde is onderzocht in hoeverre overreactieve discipline en warmte van ouders gerelateerd is aan depressieve symptomen tijdens de vroege adolescentie (9-12 jaar). Uit de analyse bleek dat alle opvoedvariabelen gezamenlijk vier procent van de variantie verklaarden in depressieve symptomen gedurende de vroege adolescentie ($F(4)=3.43$, $p < .01$). Tabel 3 laat zien dat meer overreactieve discipline van vaders was geassocieerd met meer depressieve symptomen. Daarnaast bleek dat overreactieve discipline van moeders, warmte van moeders en warmte van vaders niet gerelateerd waren aan depressieve symptomen gedurende de vroege adolescentie.

Opvoeden en depressieve symptomen tijdens de midden adolescentie. Tot slot is gekeken in hoeverre overreactieve discipline en warmte van ouders gerelateerd is aan depressieve symptomen gedurende de midden adolescentie (14-17 jaar). Uit tabel 1 bleek dat sekse significant correleerde met de afhankelijke variabele depressieve symptomen. Om deze reden is sekse als controlevariabele meegenomen in het regressiemodel voor de statistische voorspelling van depressieve symptomen tijdens de midden adolescentie. Uit tabel 3 bleek dat de achtergrondvariabele sekse geen significante variantie verklaarde in depressieve symptomen. De opvoedvariabelen verklaarden gezamenlijk een additionele vijf procent van de variantie in depressieve symptomen ($F(4)=2.44$, $p < .05$). Meer warmte van moeders was gerelateerd aan minder depressieve symptomen. Overreactieve discipline van vaders en moeders en ook warmte van vaders bleken niet gerelateerd te zijn aan depressieve symptomen gedurende de midden adolescentie.

Tabel 2

Multivariate regressieanalyses voor de relaties tussen opvoeding en angstige symptomen in de vroege en midden adolescentie.

Voorspellers	Vroege adolescentie (2004)				Midden adolescentie (2009)			
	B	SE	β	R^2	B	SE	β	R^2
0. Constant	1.30	1.29			-0.08	1.42		
1. Opvoedvariabelen				.06***				.05*
Overreactief Moeder	0.01	0.13	.01		0.14	0.16	.06	
Overreactief Vader	0.59***	0.13	.24		0.37**	0.14	.18	
Warmte Moeder	-0.18	0.28	-.04		0.30	0.27	.08	
Warmte Vader	-0.00	0.20	-.00		-0.11	0.23	-.03	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tabel 3

Multivariate regressieanalyses voor de relaties tussen opvoeding en depressieve symptomen tijdens de vroege en midden adolescentie.

Model/Voorspellers	Vroege adolescentie (2004)				Midden adolescentie (2009)			
	B	SE	β	ΔR^2	B	SE	β	ΔR^2
0. Constant	1.38	0.81			4.66***	1.08		
1. Achtergrondvariabele								.01
Sekse					-0.21	0.20		
2. Opvoedvariabelen				.04**				.05*
Overreactief Moeder	0.04	0.08	.03		-0.24	0.12	-.14	
Overreactief Vader	0.20*	0.08	.14		0.06	0.11	.04	
Warmte Moeder	-0.03	0.17	-.01		-0.47*	0.20	-.17	
Warmte Vader	-0.20	0.12	-.09		-0.20	0.17	-.08	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Discussie

In deze studie is onderzocht in hoeverre overreactieve discipline en warmte van ouders gerelateerd is aan angstige en depressieve symptomen tijdens de vroege adolescentie (9-12 jaar) en midden adolescentie (14-17 jaar). Dit onderzoek draagt bij aan nieuwe kennis doordat de respondenten bij veel voorgaande studies alleen uit moeders bestonden (Ehrenreich et al., 2009; Hudson & Rapee, 2000; Laskey & Carthwright-Hatton, 2009; Lengua, 2006; Moore et al., 2004; Sheeber et al., 2001). Vaders blijken meer invloed te hebben tijdens de vroege en midden adolescentie, dan tijdens de kindertijd (Connell & Goodman, 2002). In dit onderzoek zijn om deze reden zowel moeders als vaders betrokken bij het invullen van vragenlijsten over hun opvoedgedrag. Tevens zijn leerkrachten in dit onderzoek meegenomen omdat zij meer informatie kunnen geven over de symptomen tijdens de schoolsituatie. Tijdens dit onderzoek zijn veel respondenten bereikt wat ervoor heeft gezorgd dat er een grote dataset voor handen is om uitspraken over te doen.

Overreactieve discipline

Zoals verwacht laten de resultaten zien dat het hanteren van meer overreactieve discipline door vaders gerelateerd is aan meer angstige symptomen tijdens de vroege en midden adolescentie. Tevens is meer overreactieve discipline van vaders gerelateerd aan meer depressieve symptomen tijdens de vroege adolescentie. Dat overreactieve discipline van vaders relateert aan meer depressieve symptomen kan worden verklaard doordat overreactieve discipline voor een onvoorspelbare thuisomgeving zorgt, waardoor adolescenten meer angstige symptomen vertonen (De Haan et al., 2013; Laskey & Cartwright-Hatton, 2009). Opvallend is dat tijdens de midden adolescentie geen relatie is gevonden tussen overreactieve discipline van vaders en depressieve symptomen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat warmte van moeders tijdens de midden adolescentie een grotere uitwerking heeft op depressieve symptomen en dat

overreactieve discipline van vaders tijdens deze ontwikkelingsfase minder belangrijk wordt. Er is eveneens geen relatie gevonden tussen overreactieve discipline van moeders en angstige en depressieve symptomen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat overreactieve discipline van vaders meer invloed heeft op het gedrag van adolescenten, dan overreactieve discipline van moeder (Hoeve, Semon Dubas, Gerris, Van der Laan, & Smeenk, 2011). Hierdoor zou overreactieve discipline van vaders voor het grootste deel gerelateerd zijn aan meer angstige en depressieve symptomen en lijkt de relatie tussen overreactieve discipline van moeders met angstige en depressieve symptomen op de achtergrond te verdwijnen.

Warmte

De verwachting dat het tonen van warmte van moeders gerelateerd is aan minder depressieve symptomen tijdens de midden adolescentie wordt bevestigd. Dit kan verklaard worden doordat de kans op depressie kleiner is wanneer ouders betrokkenheid en warmte tonen naar hun adolescent waardoor zij zich begrepen en gesteund voelen (McKee et al., 2007; McLeod et al., 2007). Warmte van moeders tijdens de vroege adolescentie en warmte van vaders tijdens de vroege en midden adolescentie bleken niet gerelateerd aan minder angstige of depressieve symptomen. Dat er geen relatie wordt gevonden kan worden verklaard doordat er een minimale invloed zou zijn tussen warmte en angstige symptomen. De link tussen warmte en angstige symptomen zou tweeledig zijn, namelijk dat warmte belangrijker is voor depressieve dan voor angstige symptomen (Rapee, 2007b). Dit verklaart echter nog niet waarom de relatie tussen warmte van vaders en depressieve symptomen tijdens vroege en midden adolescentie niet gerelateerd zijn en warmte van moeders en depressieve symptomen niet gerelateerd zijn tijdens de vroege adolescentie. Een mogelijke verklaring kan zijn dat de gevolgen van warmte van ouders beter zichtbaar worden wanneer symptomen en opvoedgedrag over een langere periode gemeten worden (Yap, Pilkington, Ryan, & Jorm, 2014).

Uit de correlaties kwam een opvallend resultaat naar voren, namelijk dat ouders meer depressieve symptomen bij jongens rapporteerden dan bij meisjes gedurende de midden adolescentie. Dit kan worden verklaard doordat uit onderzoek is gebleken dat depressieve symptomen bij meisjes na de puberteit afnemen en meer stabiel blijven bij jongens (Angold, Costello, & Worthman, 1998; Roza, Hofstra, Van der Ende, & Verhulst, 2003). Een andere verklaring kan zijn dat jongens aan meer risicofactoren voor depressie zijn blootgesteld, zoals het gebruik van drugs of sigaretten, minder sociale steun, veel stress of pestervaringen gedurende deze ontwikkelingsfase (Galambos, Leadbeater, & Barker, 2004).

Limitaties en suggesties voor toekomstig onderzoek

In dit onderzoek is een samengestelde schaal van moeders, vaders en leerkrachten gemaakt om de angstige en depressieve symptomen bij adolescenten te

meten. Een samengestelde schaal van verschillende informanten verhoogt de validiteit van zelfrapportage en kan problemen voorkomen wanneer er sprake is van een gebrek aan overeenstemming bij de informanten (Rapee, 1997b). Wanneer symptomen niet gelijkwaardig ingevuld worden door verschillende respondenten, moet in vervolgonderzoek rekening gehouden worden met samengestelde schalen.

Om resultaten met elkaar te kunnen vergelijken zijn in dit onderzoek twee meetmomenten gebruikt, namelijk de vroege en midden adolescentie. Hoewel dit veel informatie heeft verschaft, zou vervolgonderzoek met een longitudinaal onderzoek andere uitkomsten tonen. Warmte van ouders zorgt voor minder angstige en depressieve symptomen wanneer de symptomen en het opvoedgedrag over langere periodes onderzocht worden (Yap et al., 2014). Tevens kan hierdoor inzicht worden verkregen in het verloop van angstige en depressieve symptomen.

Ondanks dat de verwachte hypothesen tussen opvoedgedrag, met name overreactieve discipline, van vaders en meer depressieve en angstige symptomen is bevestigd, is het belangrijk om bij deze resultaten stil te staan. Vaders worden in veel voorgaande studies niet betrokken of moeders en vaders worden samengenomen. Uit dit onderzoek blijkt echter dat het opvoedgedrag van vaders een belangrijke rol speelt bij angstige en depressieve symptomen van adolescenten. Voor een meer efficiënte preventie en behandeling is het van belang de relaties tussen opvoedgedrag van vaders en angstige en depressieve symptomen niet te onderschatten.

Nawoord

Met veel plezier hebben we mogen leren onderzoeken. De werkzaamheden die zijn verricht voor de totstandkoming van dit onderzoek zijn gelijkwaardig verdeeld. Onze dankbetuiging gaat uit naar dr. Amaranta D. de Haan voor de prettige samenwerking en begeleiding.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). *Integrative Guide for the 1991 CBCL/4-18, YSR, and TRF Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T. M. (2007). *Youth Self-Report for Ages 11-18*. Gedownload in maart 2014 van: <http://www.aseba.org/forms/ysr.pdf>
- Achenbach, T. M. (2007a). *Child Behaviour Check List for Ages 6-18*. Gedownload in februari 2014 van: <http://www.aseba.org/forms/schoolagecbcl.pdf>
- Achenbach, T. M. (2007b). *Teacher's Report Form for Ages 6-18*. Gedownload in april 2014 van: <http://www.aseba.org/forms/trf.pdf>
- Akker, A. L. van den, Deković, M., & Prinzie, P. (2010). Transitioning to adolescence: How changes in child personality and overreactive parenting predict adolescent adjustment problems. *Developmental Psychopathology, 22*, 151-163. doi:10.1017/S0954579409990320
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Text Revision, 4th edition (DSM-IV-TR)*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Arnold, D. S., O'Leary, S. G., Wolff, L. S., & Acker, M. M. (1993). The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment, 5*, 137-144.
- Ballash, N. G., Leyfer, O., Buckley, A. F., & Woodruff-Borden, J. (2006). Parental control in the etiology of anxiety. *Clinical Child and Family Psychology Review, 9*, 113-133. doi:10.1007/s10567-006-0007-z
- Boeting, M. A., Ferdinand, R. F., Barrett, P. M., & Dadds, M. R. (2002). Interventie- en preventieve programma's voor angst en depressie. *Kind en Adolescent, 23*(4), 190-197. doi:10.1007/BF03060860
- Bögels, S. M., & Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: Attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review, 26*, 834-856. doi:10.1016/j.cpr.2005.08.001
- Bowlby, J. & Ainsworth, M. (1992). The Origins of Attachment Theory. *Developmental Psychology, 28*, 759-775.
- Branje, S. J. T., Hale, W. W., Frijns, T., & Meeus, W. H. J. (2010). Longitudinal associations between perceived parent-child relationship quality and depressive symptoms in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 38*, 751-763. doi:10.1007/s10802-010-9401-6
- Brennan, P. A., Le Brocque, R., & Hammen, C. (2003). Maternal Depression, Parent-Child Relationships, and Resilient Outcomes in Adolescence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42*, 1469-1477. doi:10.1097/01.CHI.0000091509.46853.7c

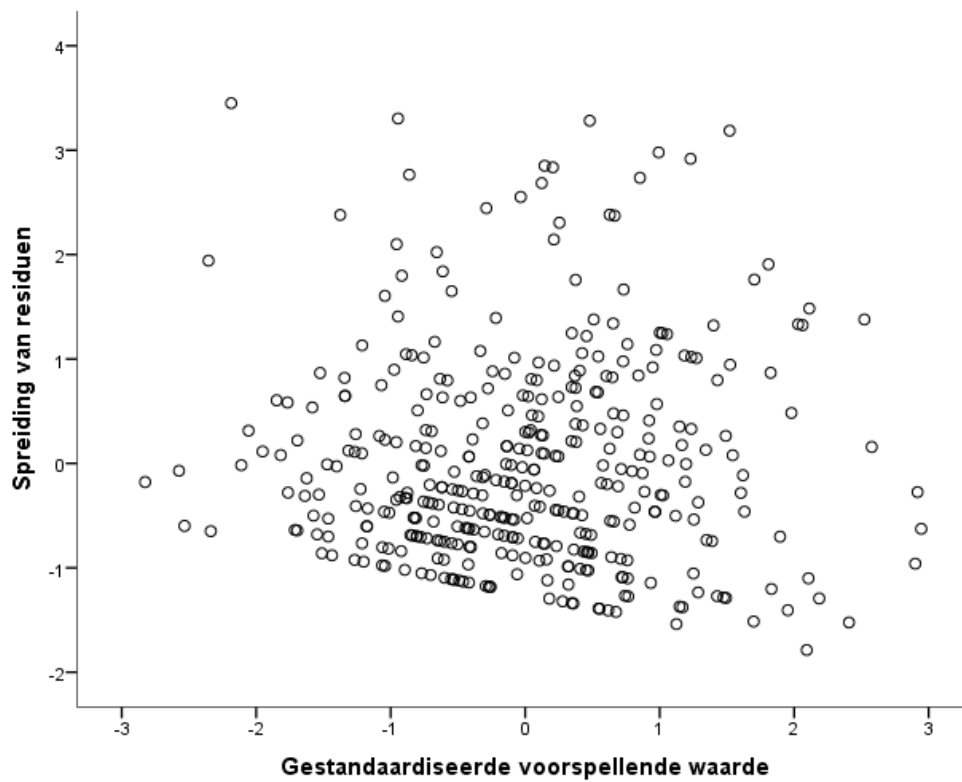
- Buehler, C. (2006). Parents and peers in relation to early adolescent problem behavior. *Journal of Marriage and Family, 68*, 109-124. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00237.x
- Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., & Brody, G. H. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology, 38*, 179-193.
- Connell, A. M., & Goodman, S. H. (2002). The association between psychopathology in father versus mothers and children's internalizing and externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 128*, 746-773. doi:10.1037/0033-2909.128.5.746
- Costello, E. J., Mustillo, S., Erkanli, A., Keeler, G., & Angold, A. (2003). Prevalence and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence. *Arch Gen Psychiatry, 60*, 837-844. doi:10.1001/archpsyc.60.8.837
- Deković, M., Buist, K. L., & Reitz, E. (2004). Stability and changes in problem behavior during adolescence: Latent growth analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 33*(1), 1-12. doi:10.1023/A:1027305312204
- Dowling, C. B., Smith Slep, A. M., O'Leary, S. G. (2009). Understanding preemptive parenting: Relations with Toddlers' misbehavior, overreactive and lax discipline and praise. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 38*, 850-857. doi:10.1080/15374410903258983
- Ehrenreich, J. T., Micco, J. A., & Fischer, P. H. (2009). Assessment of relevant parenting factors in families of clinically anxious children: the Family Assessment Clinician Rated Interview (FACI). *Child Psychiatry Hum Dev, 40*, 331-342. doi:10.1007/s10578-009-0128-y
- Gallagher, B. & Cartwright-Hatton, S. (2008). The relationship between parenting factors and trait anxiety: Mediating role of cognitive errors and metacognition. *Journal of Anxiety Disorders, 22*, 722-733. doi:10.1016/j.janxdis.2007.07.006
- Greenberger, E., Chen, C. S., Tally, S. R., & Dong, Q. (2000). Family, peer, and individual correlates of depressive symptomatology among US and Chinese adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*, 209-219. doi:10.1037//0022-006X.68.2.209
- Haan, A. de, Deković, M., Akker, A. L. van den, Stoltz, S. E. M. J., & Prinzie P. (2013). Developmental personality types from childhood to adolescence: Associations with parenting and adjustment. *Child Development, 84*, 2015-2030. doi:10.1111/cdev.12092
- Haan, A. de, Prinzie, P., & Deković, M. (2012). Change and reciprocity in adolescent aggressive and rule-breaking behaviors and parental support and dysfunctional

- discipline. *Development and Psychopathology*, 24, 301-315. doi:10.1017/S0954579411000848
- Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., Muris, P., Hoof, van. A., & Meeus, W. H. J. (2009). One factor or two parallel processes? Comorbidity and development of adolescent anxiety and depressive disorder symptoms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50, 1218-1226. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02115.x
- Hipwell, A., Keenan, K., Kasza, K., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Bean, T. (2008). Reciprocal influences between girls' conduct problems and depression, and parental punishment and warmth: A six year prospective analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 663-677. doi:10.1007/s10802-007-9206-4
- Hoeve, M., Semon Dubas, J., Gerris, J. R. M., Van der Laan, P. H., & Smeenk, W. (2011). Maternal and paternal parenting styles: Unique and combined links to adolescent and early adult delinquency. *Journal of Adolescence*, 34, 813-827. doi:10.1016/j.adolescence.2011.02.004
- Hudson, J. L., & Rapee R. M., (2001). Parent-child interactions and anxiety disorders: An observational study. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 1411-1427. doi:10.1016/S0005-7967(00)00107-8
- In-Albon, T., & Schneider, S. (2007). Psychotherapy of childhood anxiety disorders. *Behavioral Psychological Psicología Conduct*, 17(1), 137-154. doi:10.1159/000096361
- Kullik, A., & Petermann, F. (2013). Attachment to parents and peers as a risk factor for adolescent depressive disorders: The mediating role of emotion regulation. *Child Psychiatry & Human Development*, 44, 537-548. doi:10.1007/s10578-012-03475
- Laskey, B. J., & Carthwright-Hatton, S. (2009). Parental discipline behaviors and beliefs about their child: associations with child internalizing and mediation relationships. *Child: Care, Health and Development*, 35, 717-725. doi:10.1111/j.13652214.2009.00977.x
- Lengua, L. J. (2006). Growth in temperament and parenting as predictors of adjustment during children's transition to adolescence. *Developmental Psychology*, 42, 819-832. doi:10.1037/0012-1649.42.5.819
- Marchand-Reilly, J. F. (2012). The role of father's depressive symptoms and lax and over-reactive discipline in children's externalizing and internalizing behaviors. *Journal of Adult Development*, 19(4), 181-189. doi:10.1007/s10804-012-9145-3
- MacPhee, A. R., & Andrews, Jac. J. W. (2006). Risk factors for depression in early adolescence. *Adolescence*, 41(163), 435-466.
- McLeod, B. D., Weisz, J. R., & Wood, J. J. (2007a). Examining the association between parenting and childhood depression: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, 986-1003. doi:10.1016/j.cpr.2007.03.001

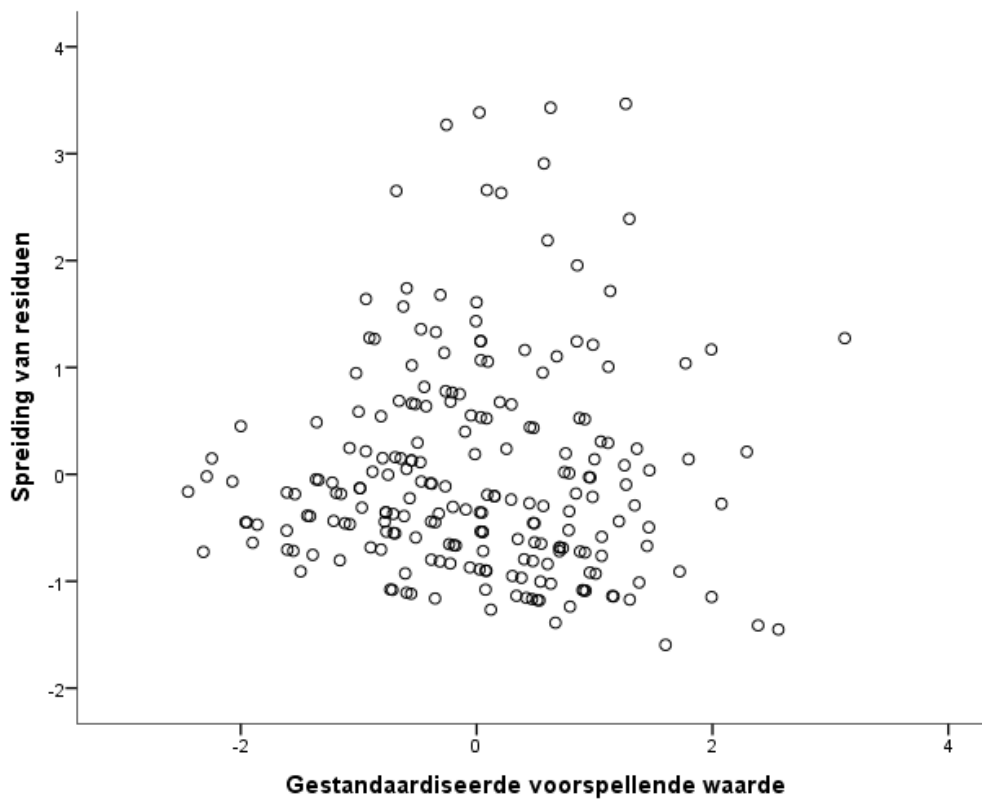
- McLeod, B. D., Wood, J. J., & Weisz, J. R. (2007b). Examining the association between parenting and childhood anxiety: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 27*, 155-172. doi:10.1016/j.cpr.2006.09.002
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, L. A., Forehand, R., Massari, C., ... Zens, S. M. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: The roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence, 22*, 187-196. doi:10.1007/s10896-007-9070-6
- Moore, P. S., Whaley, S. E., & Sigman, M. (2004). Interactions between mothers and children: Impacts of maternal and child anxiety. *Journal of Abnormal Psychology, 113*, 471-476. doi:10.1037/0021-843X.113.3.471
- Patterson, G. R. (1982). *Coercive family process*. Eugene, OR: Castalia.
- Prinz, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Reexamining the Parenting Scale – reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged children. *European Journal of Psychological Assessment, 23*(1), 24-31. doi:10.1027/1015-5759.23.1.24
- Prinz, P. (2004). Externaliserend probleemgedrag en opvoeding bij kinderen van vier tot negen jaar. Cohortsequentie le latente groei modellen. *Kind en Adolescent, 25*, 91-112. doi:10.1007/BF03060907
- Prinz, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behavior. *European Journal of Personality, 17*, 95-117. doi:10.1002/per.467
- Quach, A. S., Epstein, N. B., Riley, P.J., Falconier, M.K. & Fang, X. (2013). Effects of Parental Warmth and Academic Pressure on Anxiety and Depression Symptoms in Chinese Adolescents. *Journal Child Family Studies*, doi:10.1007/s10826-013-9819-y
- Rapee, R. M. (1997a). Perceived threat and perceived control as predictors of the degree of fear in physical and social situations. *Journal of Anxiety Disorders, 11*, 455-461.
- Rapee, R. M. (1997b). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review, 17*, 47-67.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports, 77*, 819-830.
- Sawyer, M. G., Sarris, A., Baghurst, P. A., Darryl, G. C., & Kalucy, R. S. (1988). Family assessment device: Reports from mothers, fathers, and adolescents in community

- and clinic families. *Journal of Marital & Family Therapy*, 14, 287-296. doi:10.1111/j.1752-0606.1988.tb00748.x
- Scaramella, L. V., Conger, R. D., Spoth, R., & Simons, R. L. (2002). Evaluation of a social contextual model of delinquency: A cross-study replication. *Child Development*, 73, 175-195. doi:10.1111/1467-8624.00399
- Sheeber, L. B., Hops, H., & Davis, B. (2001). Family processes in adolescent depression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4, 19-35. doi:10.1023/A:1009524626436
- Smetana, J. G., Compione-Barr, N., & Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology*, 57, 255-284. doi:10.1146/annurev.psych.57.102904.190124
- Verhulst, F. C., Van der Ende, J., & Koot, H. M. (1996). *Handleiding voor de CBCL/4-18 [Manual for the CBCL/4-18]*. Rotterdam, the Netherlands: Erasmus University and Department of Child and Adolescent Psychiatry, Sophia Children's Hospital.
- Vignoe, D., Be'rube', R. L., & Achenbach, T. M. (2000). *Bibliography of published studies using the Child Behavior Checklist and related materials (1999)*. Burlington VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Wolfradt, U., Hempel, S., & Miles, J. N. V. (2003). Perceived parenting styles, depersonalization, anxiety and coping behavior in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 34, 521-532. doi:10.1016/s0191-8896
- World Health Organization (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. Geneva: WHO.
- World Health Organization (2012) Depression. Verkregen van <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en/>
- Yap, M. B. H., Pilkington, P. D., Ryan, S. M. & Jorm, A. F. (2014). Parental factors associated with depression and anxiety in Young people: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 156, 8-23. doi:10.1016/j.ad.2013.11.007

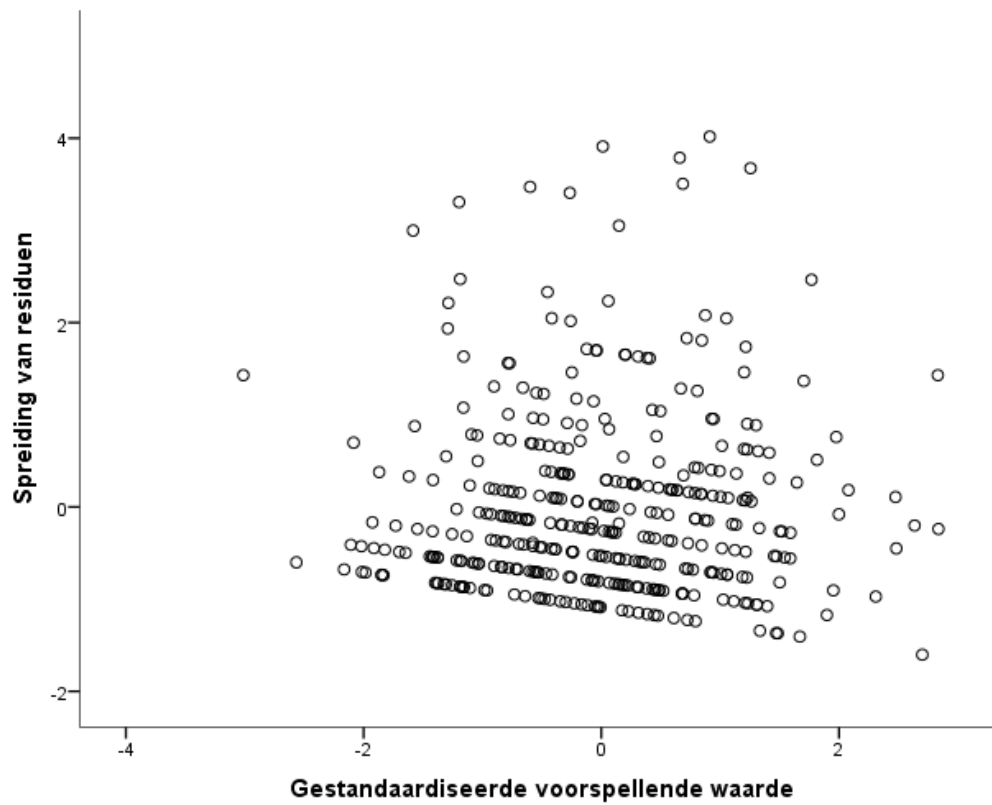
Bijlage 1. Assumpties regressieanalyses - Homoscedasticiteit

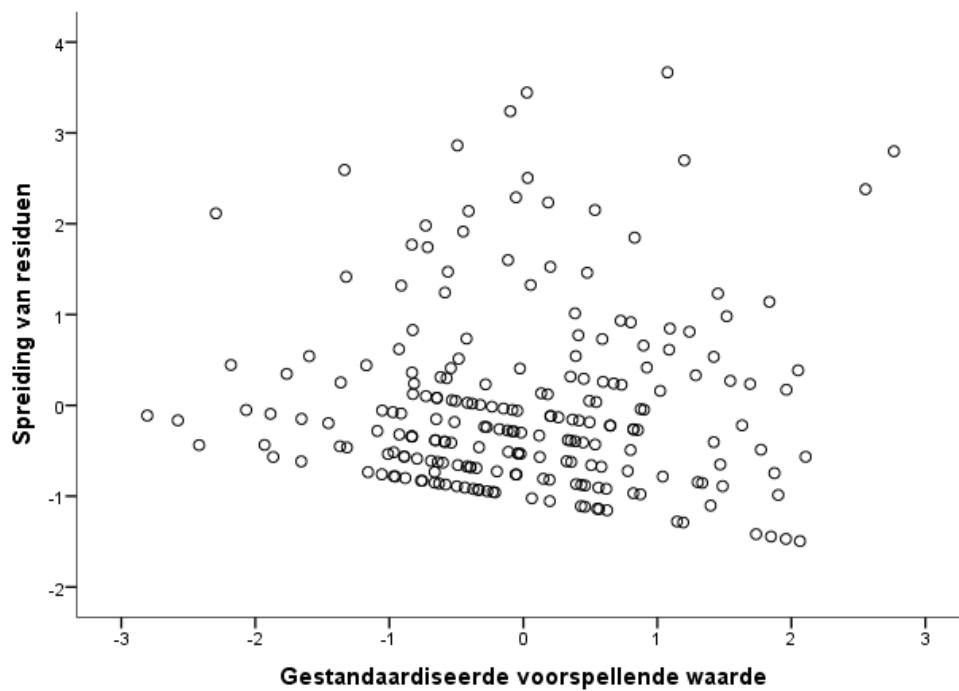
Figuur 1. Homoscedasticiteit voor angstige symptomen vroege adolescentie

Figuur 2. Homoscedasticiteit voor angstige symptomen midden adolescentie

Figuur 3. Homoscedasticiteit voor depressieve symptomen vroege adolescentie

Figuur 4. Homoscedasticiteit voor depressieve symptomen midden adolescentie

Bijlage 2. Assumpties regressieanalyses - Multicollineariteit

Tabel 1

Multicollineariteit voor regressieanalyse voor angstige symptomen vroege adolescentie

Model	Statistieken collineariteit	
	Tolerantie	VIF
1. Warmte moeders	.77	1.30
Warmte vaders	.80	1.25
Overreactieve discipline moeders	.88	1.14
Overreactieve discipline vaders	.92	1.09

Tabel 2

Multicollineariteit voor regressieanalyse voor angstige symptomen midden adolescentie

Model	Statistieken collineariteit	
	Tolerantie	VIF
1. Warmte moeders	.85	1.18
Warmte vaders	.87	1.15
Overreactieve discipline moeders	.87	1.15
Overreactieve discipline vaders	.91	1.10

Tabel 3

Multicollineariteit voor regressieanalyse voor depressieve symptomen vroege adolescentie

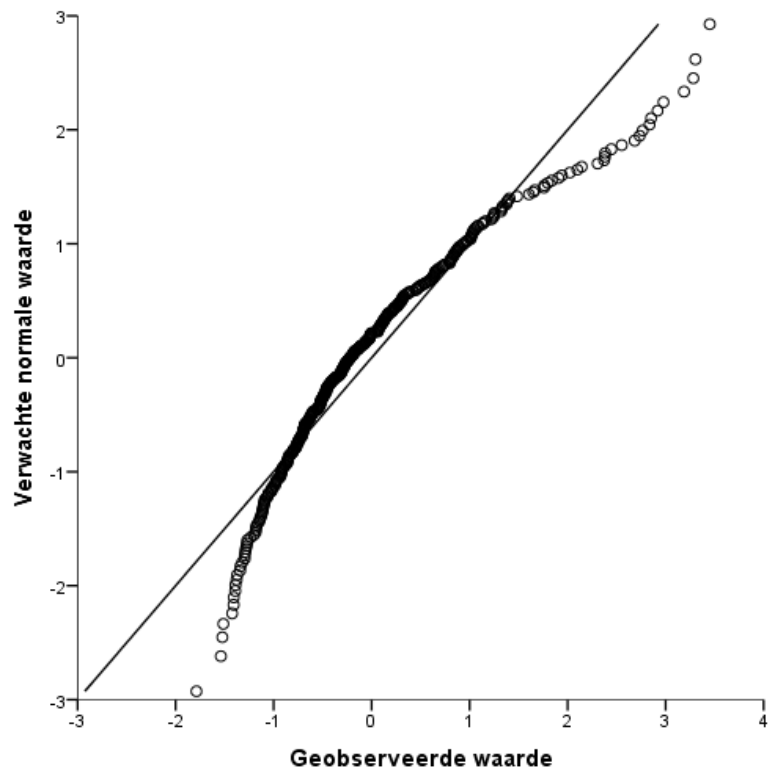
Model	Statistieken collineariteit	
	Tolerantie	VIF
1. Warmte moeders	.77	1.31
Warmte vaders	.80	1.25
Overreactieve discipline moeders	.88	1.14
Overreactieve discipline vaders	.92	1.09

Tabel 4

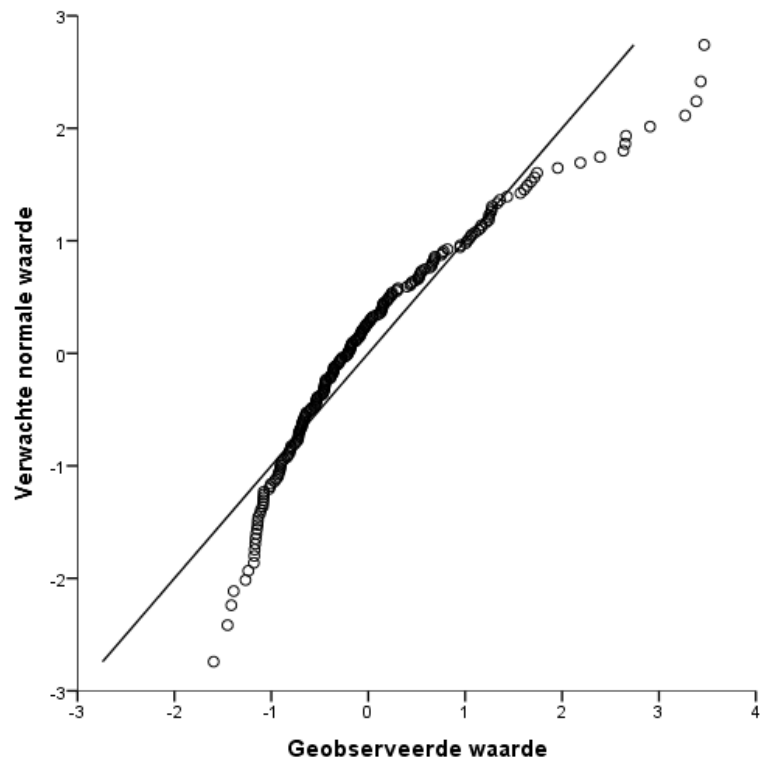
Multicollineariteit voor regressieanalyse voor depressieve symptomen midden adolescentie

Model	Statistieken collineariteit	
	Tolerantie	VIF
1. Meisje	1.00	1.00
2. Meisje	.95	1.06
Warmte moeders	.83	1.21
Warmte vaders	.86	1.16
Overreactieve discipline moeders	.86	1.17
Overreactieve discipline vaders	.91	1.10

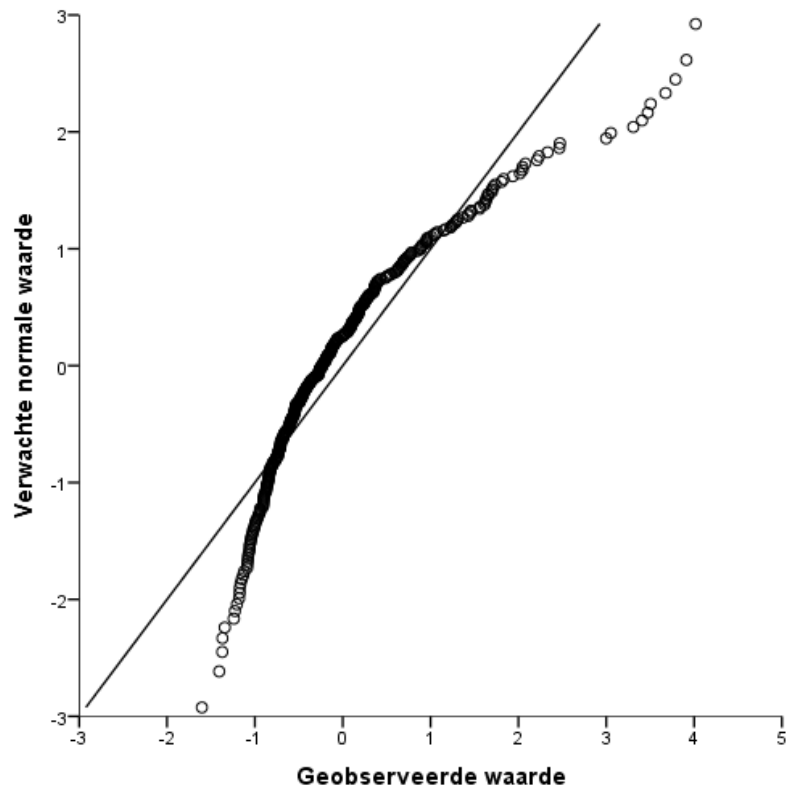
Bijlage 3. Assumpties regressieanalyses – Normaalverdeling van residuen

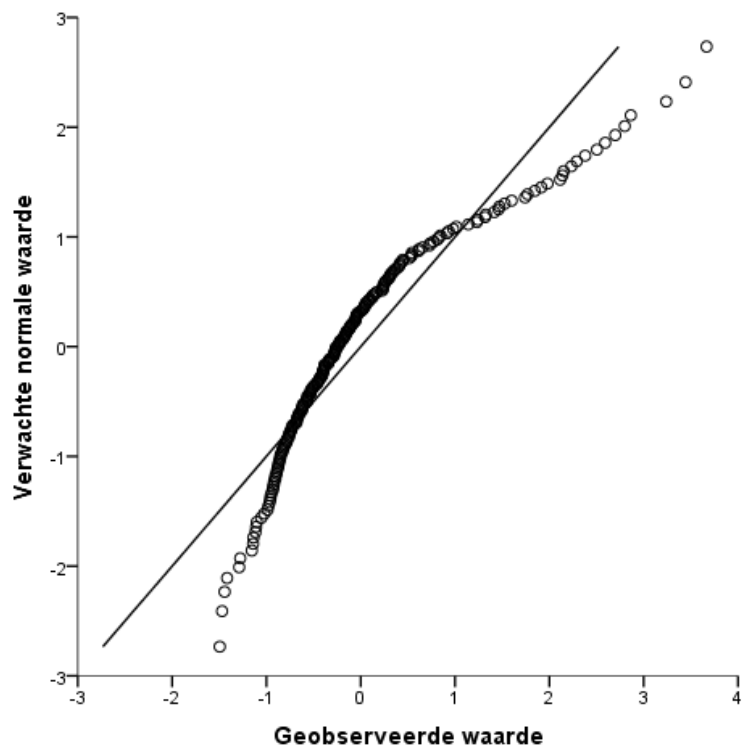
Figuur 5. Normaalverdeling van de residuen in een Q-Q plot, angstige symptomen vroege adolescentie

Figuur 6. Normaalverdeling van de residuen in een Q-Q plot, angstige symptomen midden adolescentie

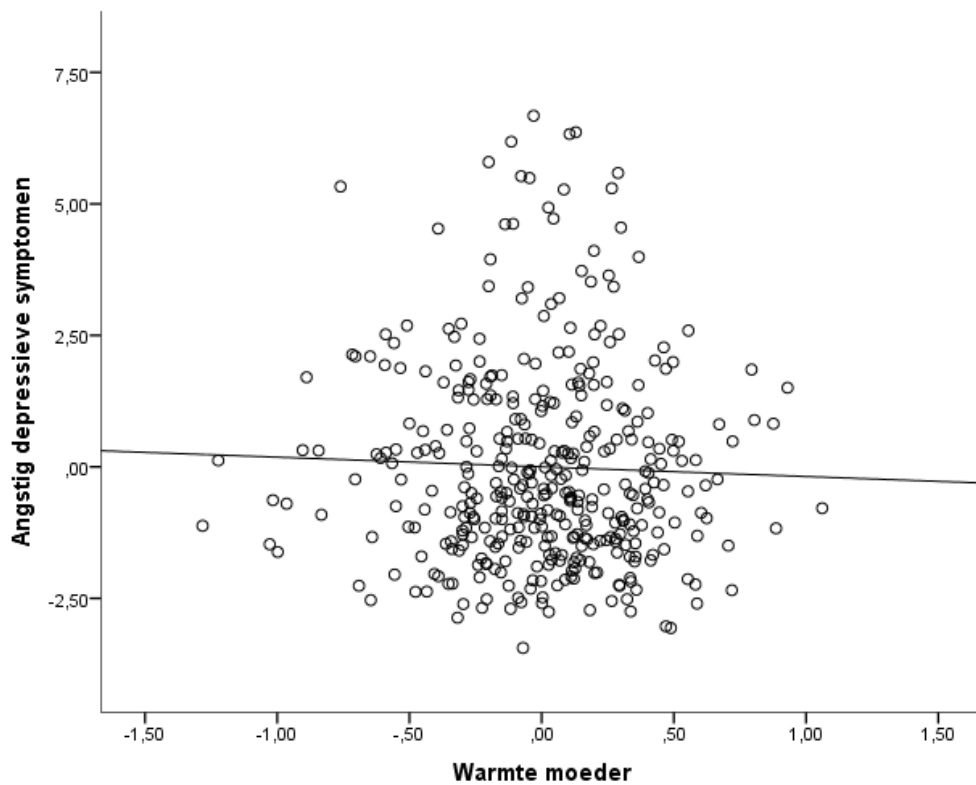

Figuur 7. Normaalverdeling van de residuen in een Q-Q plot, depressieve symptomen vroege adolescentie

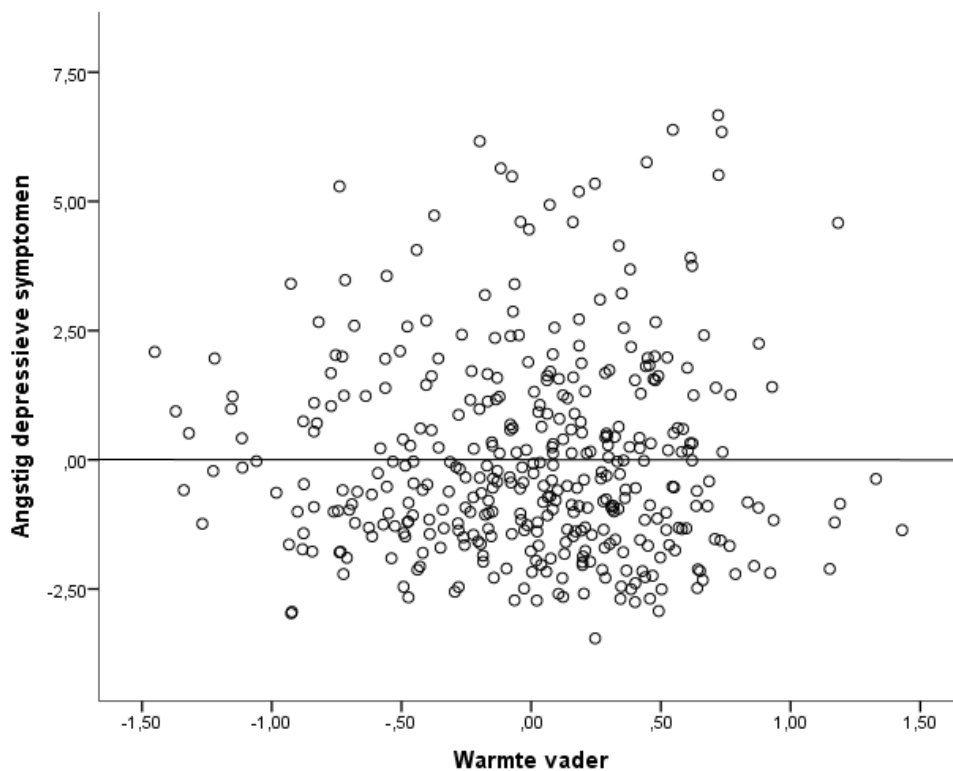

Figuur 8. Normaalverdeling van de residuen in een Q-Q plot, depressieve symptomen midden adolescentie

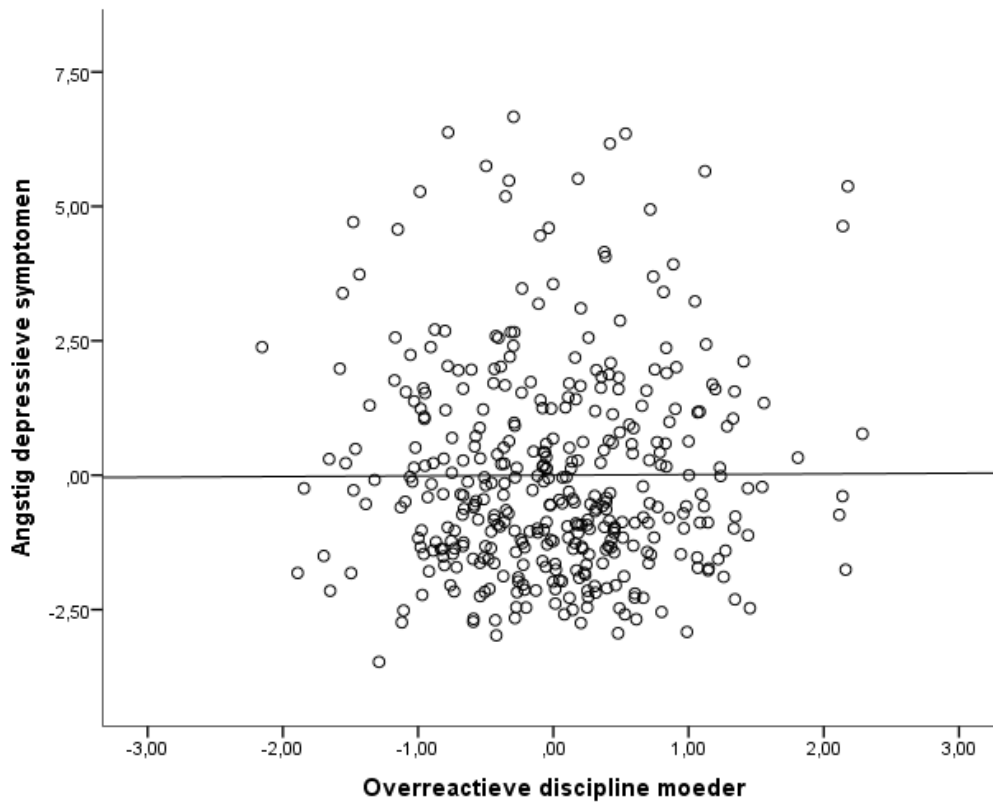
Bijlage 4. Assumpties regressieanalyses – Lineariteit

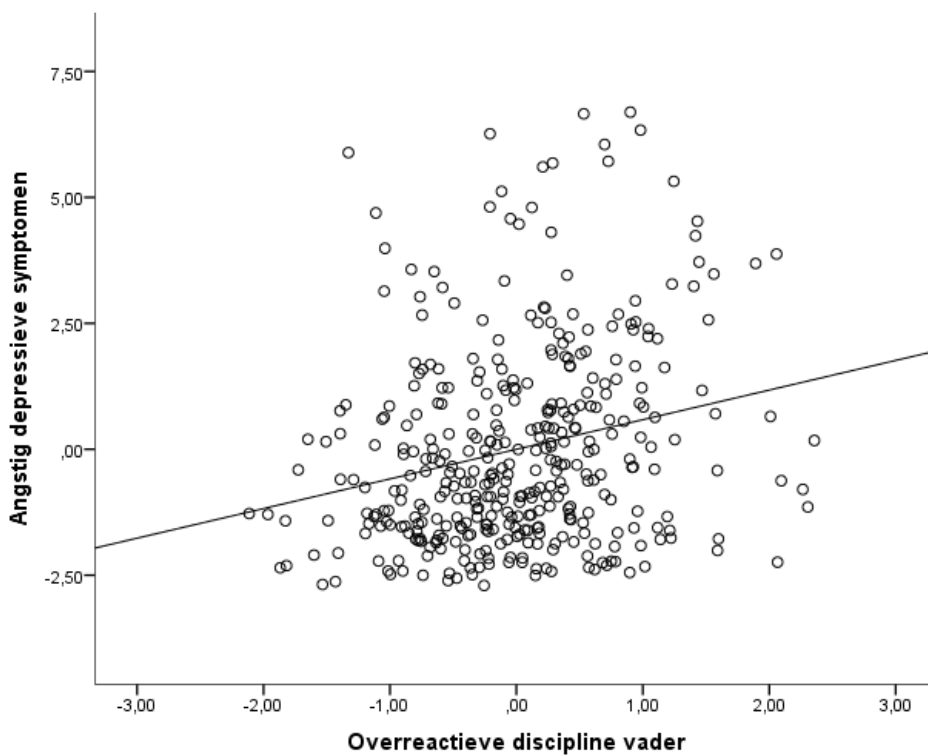
Figuur 9. Lineariteit tussen angstige symptomen vroege adolescentie en warmte moeders, met R^2 lineair = .001

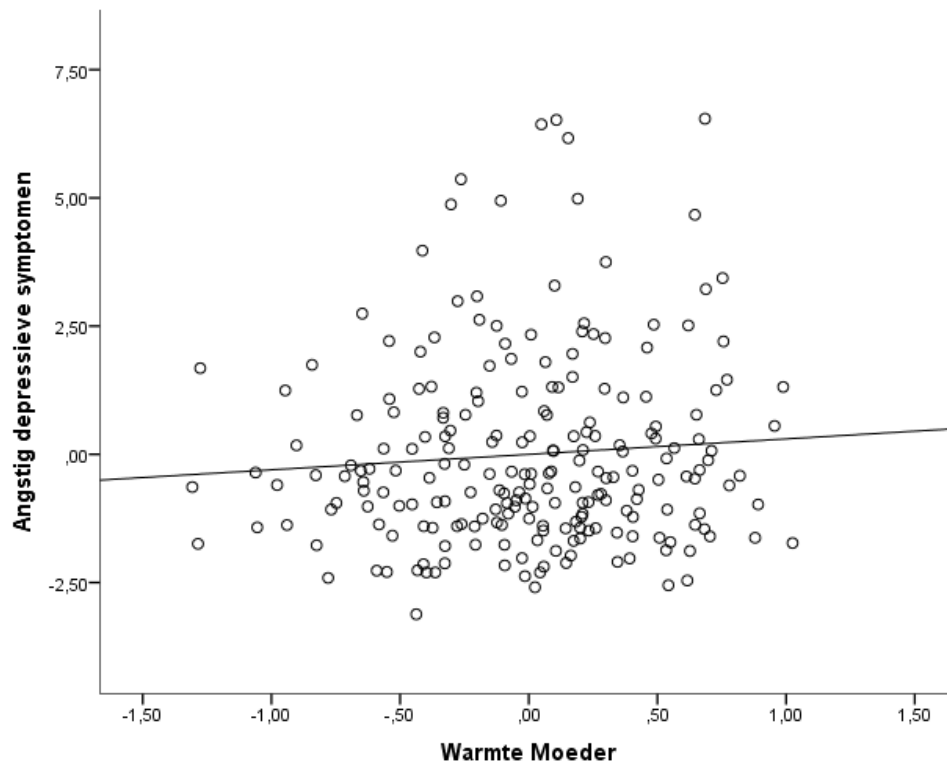
Figuur 10. Lineariteit tussen angstige symptomen vroege adolescentie en warmte vaders, met R^2 lineair < .001

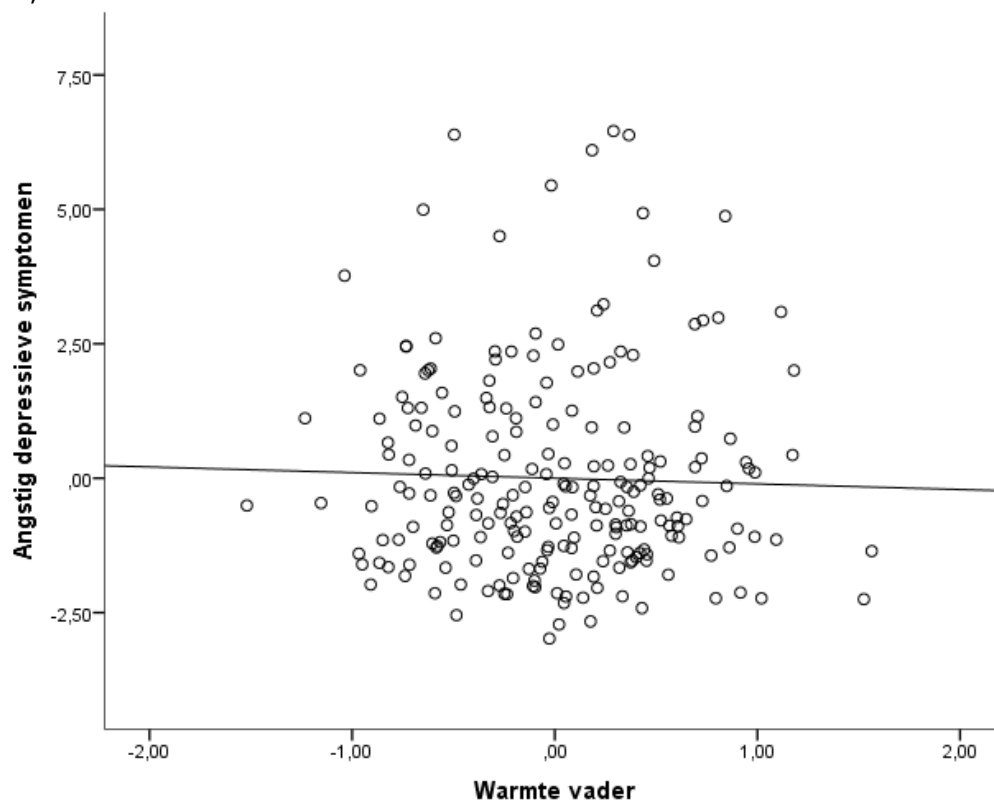
Figuur 11. Lineariteit tussen angstige symptomen vroege adolescentie en overreactieve discipline moeders, met R^2 lineair < .001

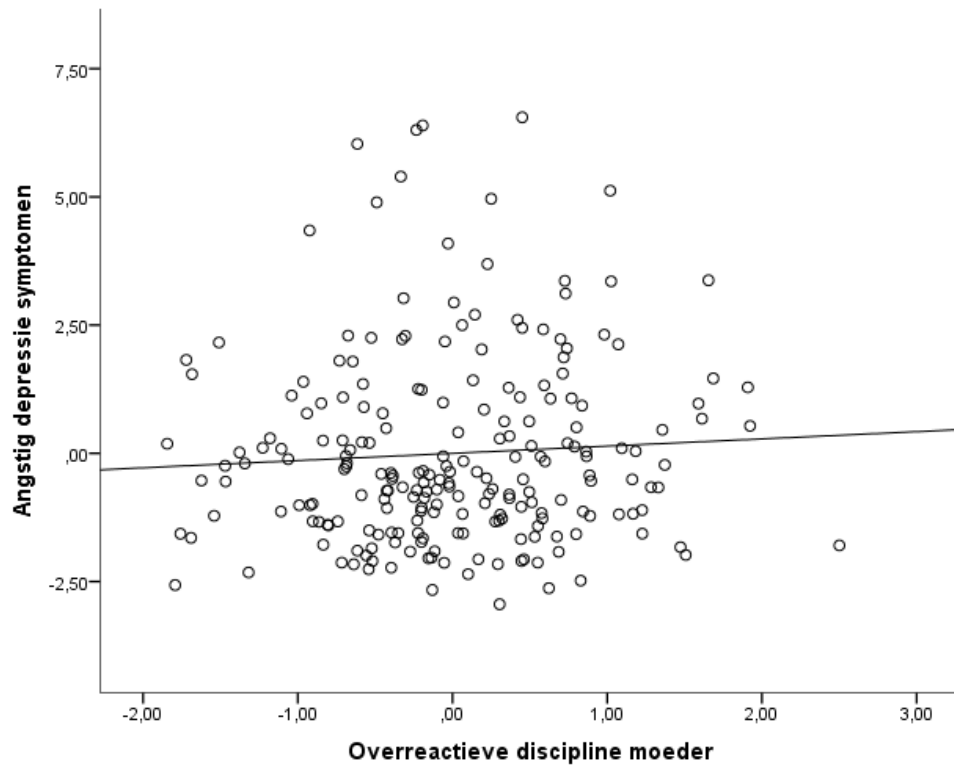
Figuur 12. Lineariteit tussen angstige symptomen vroege adolescentie en overreactieve discipline vaders, met R^2 lineair = .055

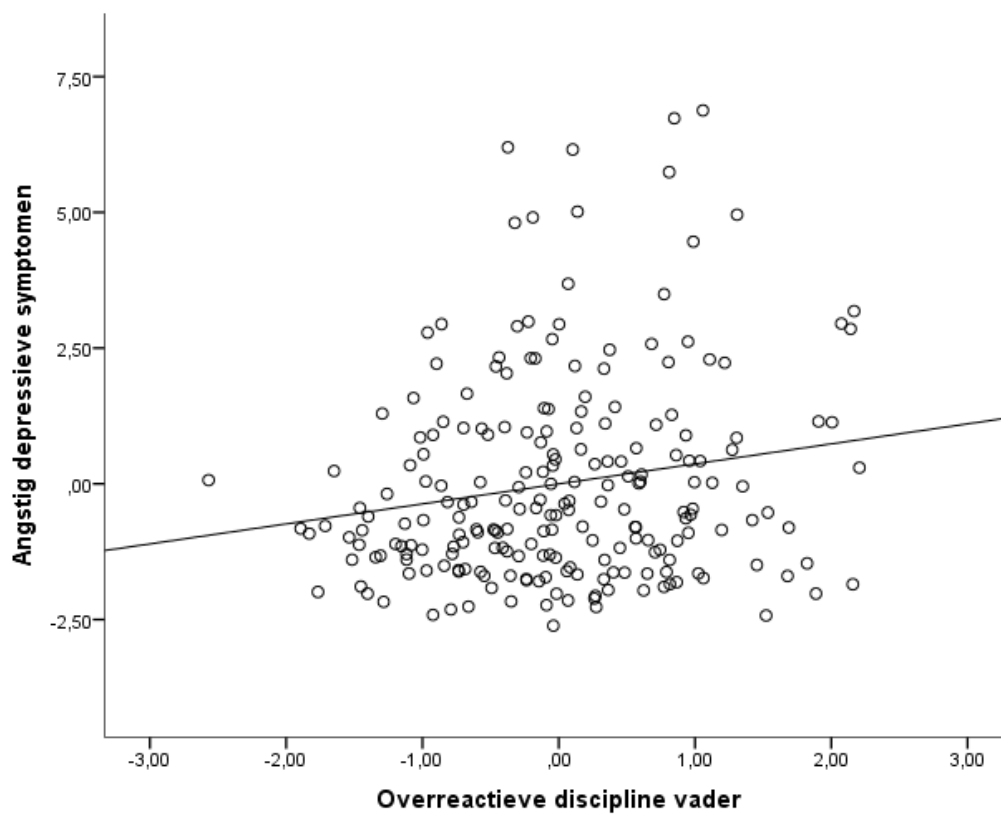
Figuur 13. Lineariteit tussen angstige symptomen midden adolescentie en warmte moeders, met R^2 lineair = .006

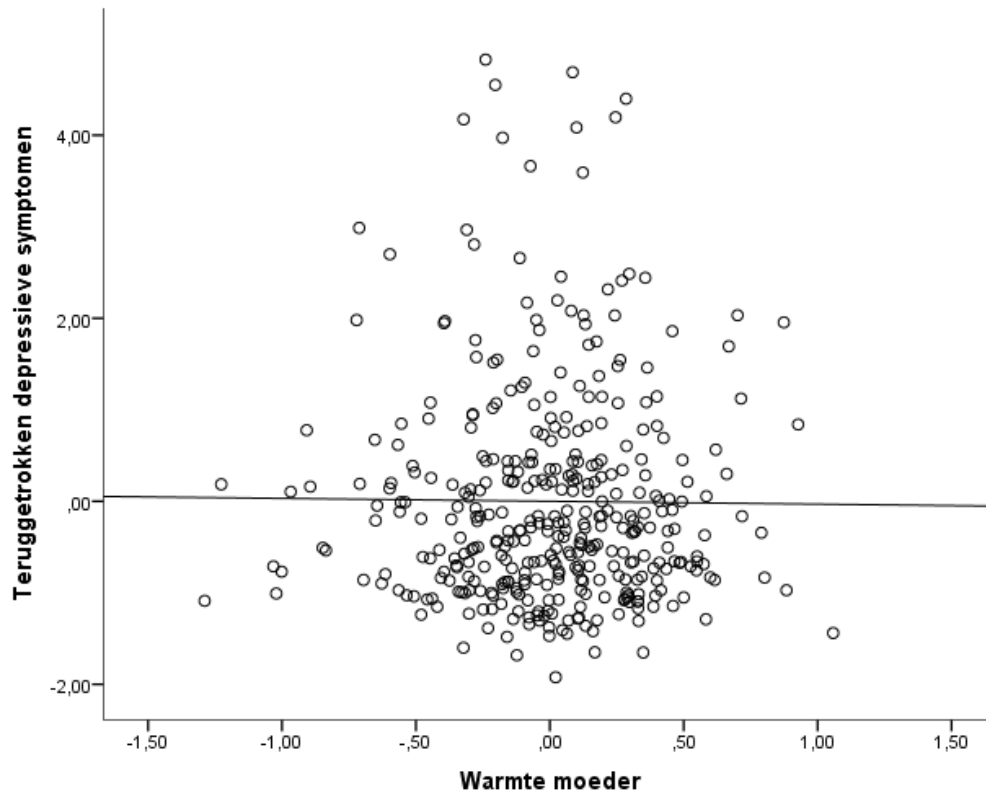
Figuur 14. Lineariteit tussen angstige symptomen midden adolescentie en warmte vaders, met R^2 lineair < .001

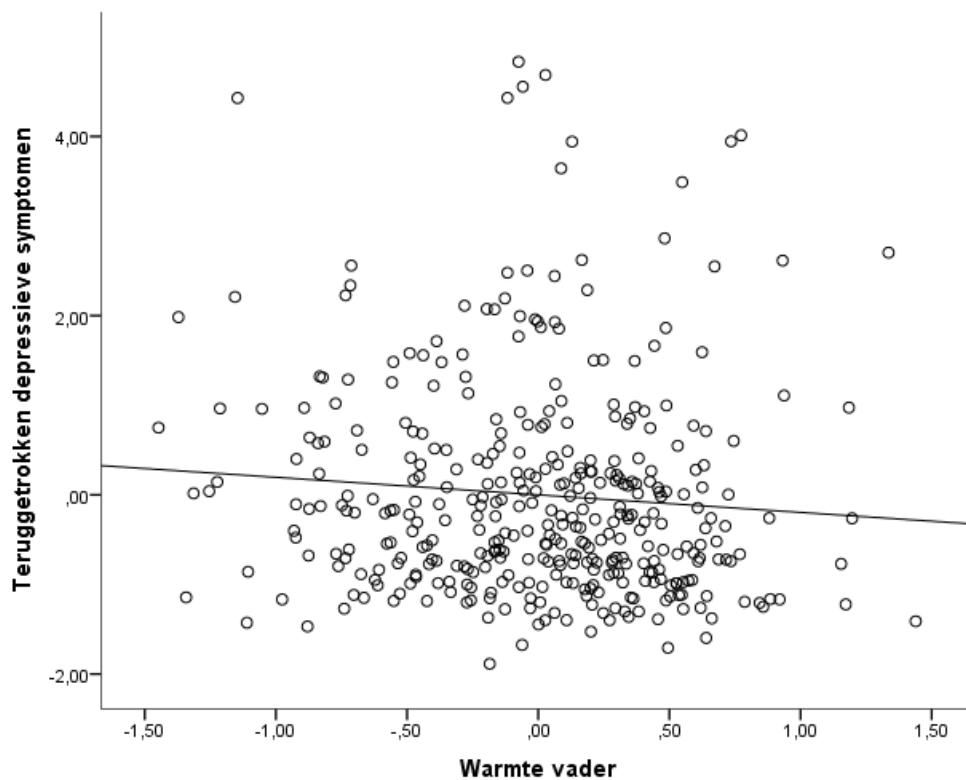
Figuur 15. Lineariteit tussen angstige symptomen midden adolescentie en overreactieve discipline moeders, met R^2 lineair = .004

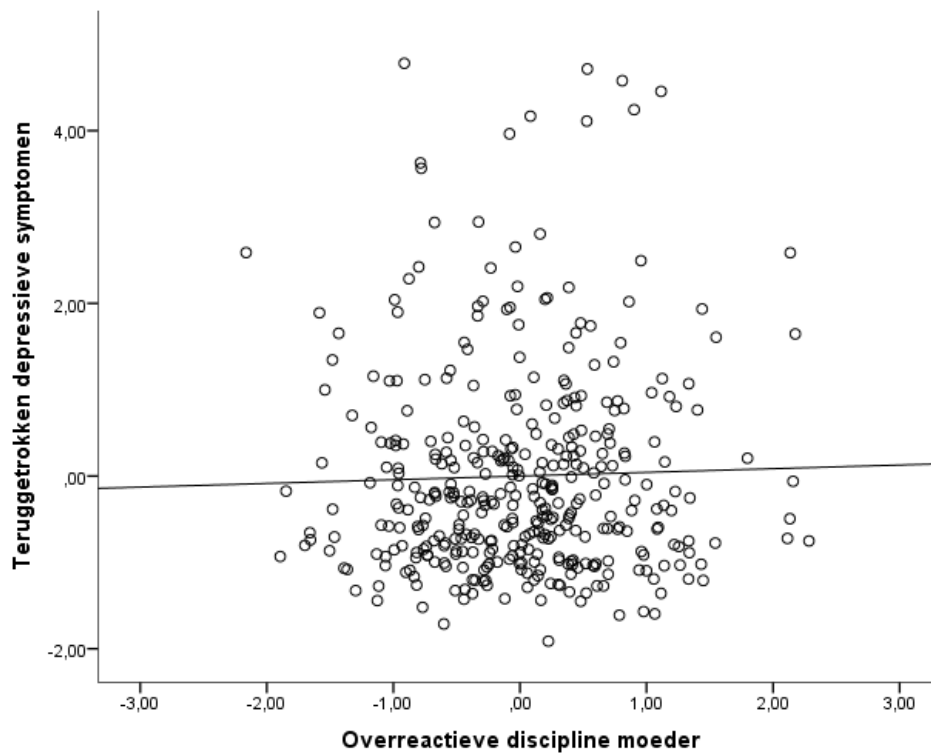
Figuur 16. Lineariteit tussen angstige symptomen midden adolescentie en overreactieve discipline vaders, met R^2 lineair = .031

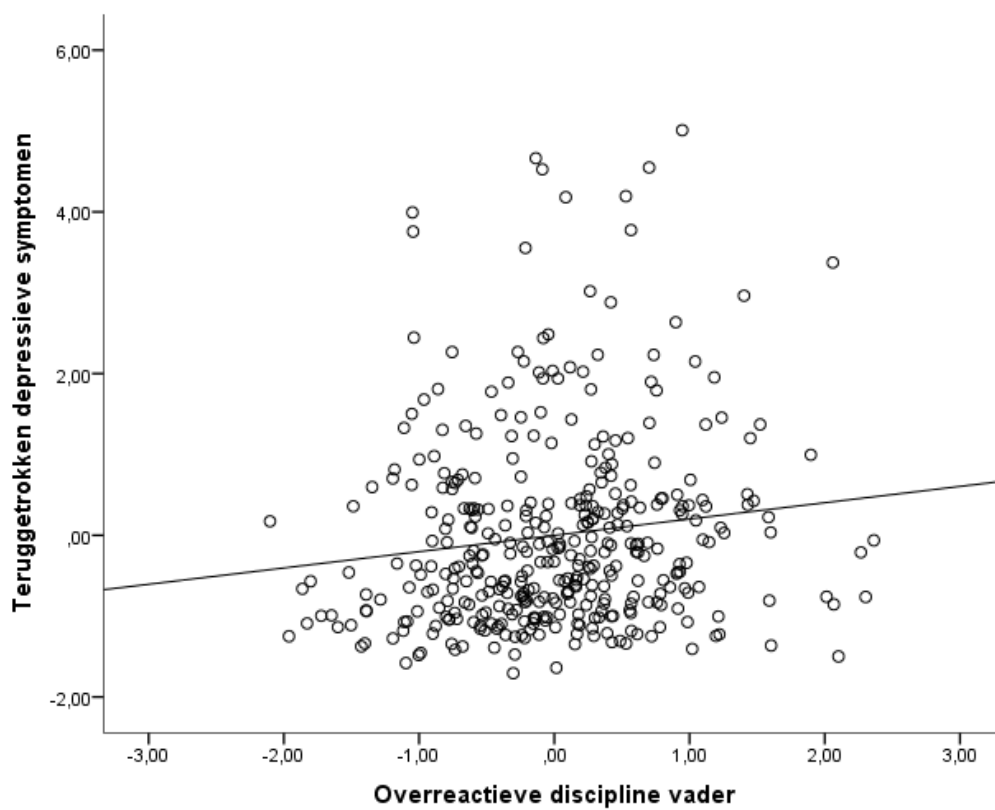
Figuur 17. Lineariteit tussen depressieve symptomen vroege adolescentie en warmte moeders, met R^2 lineair < .001

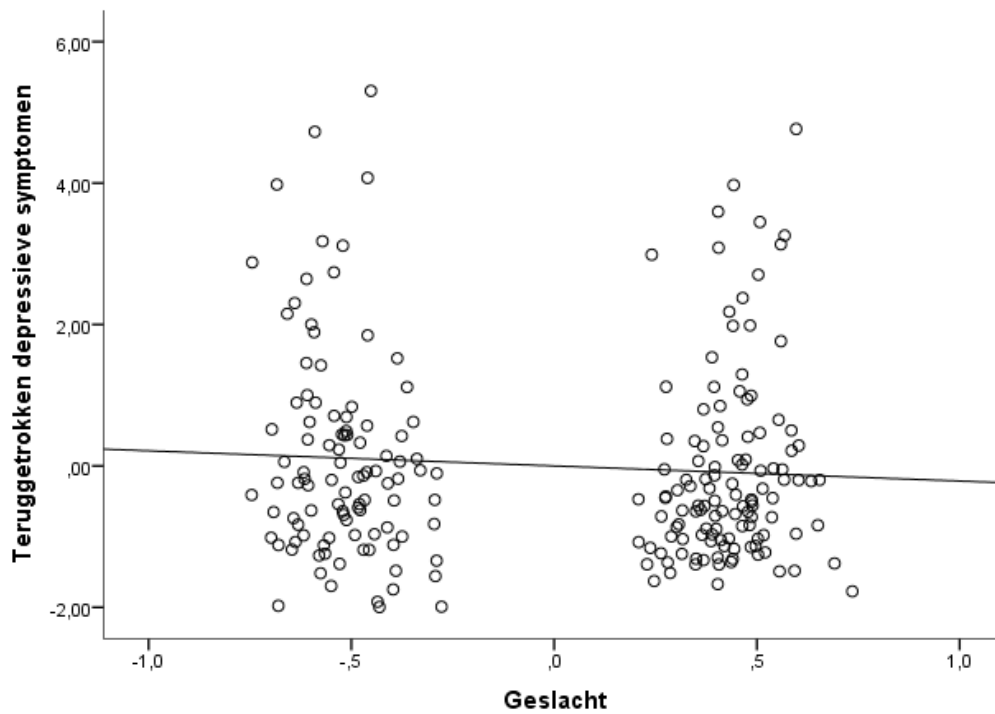
Figuur 18. Lineariteit tussen depressieve symptomen vroege adolescentie en warmte vaders, met R^2 lineair = .007

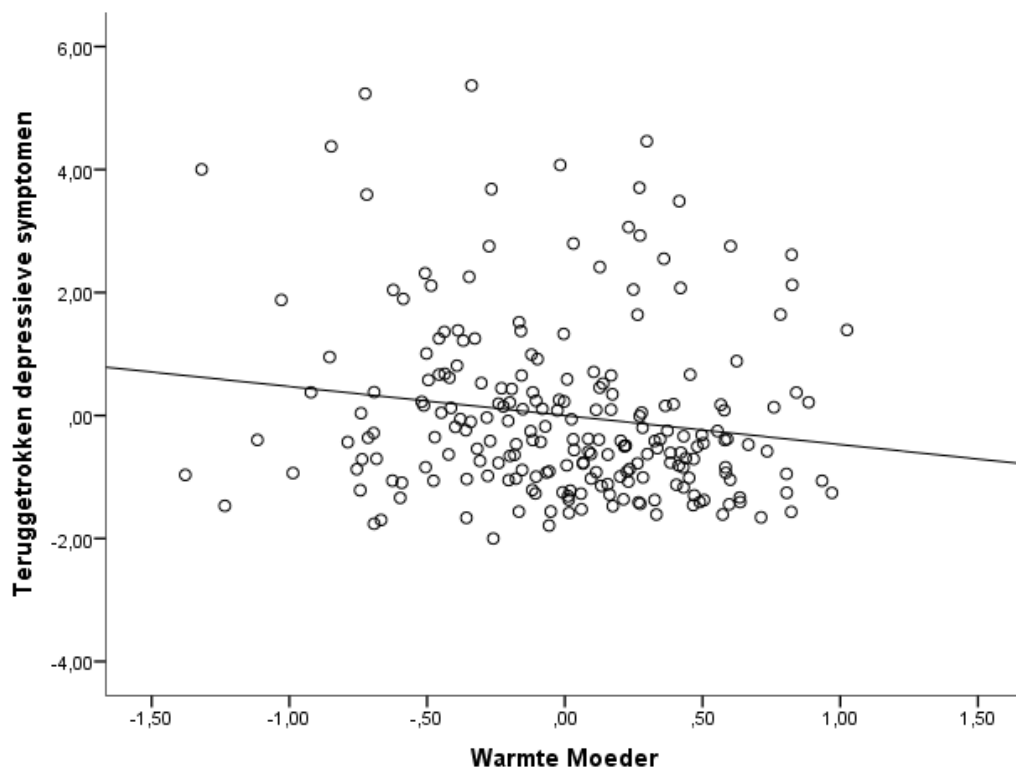
Figuur 19. Lineariteit tussen depressieve symptomen vroege adolescentie en overreactieve discipline moeders, met R^2 lineair < .001

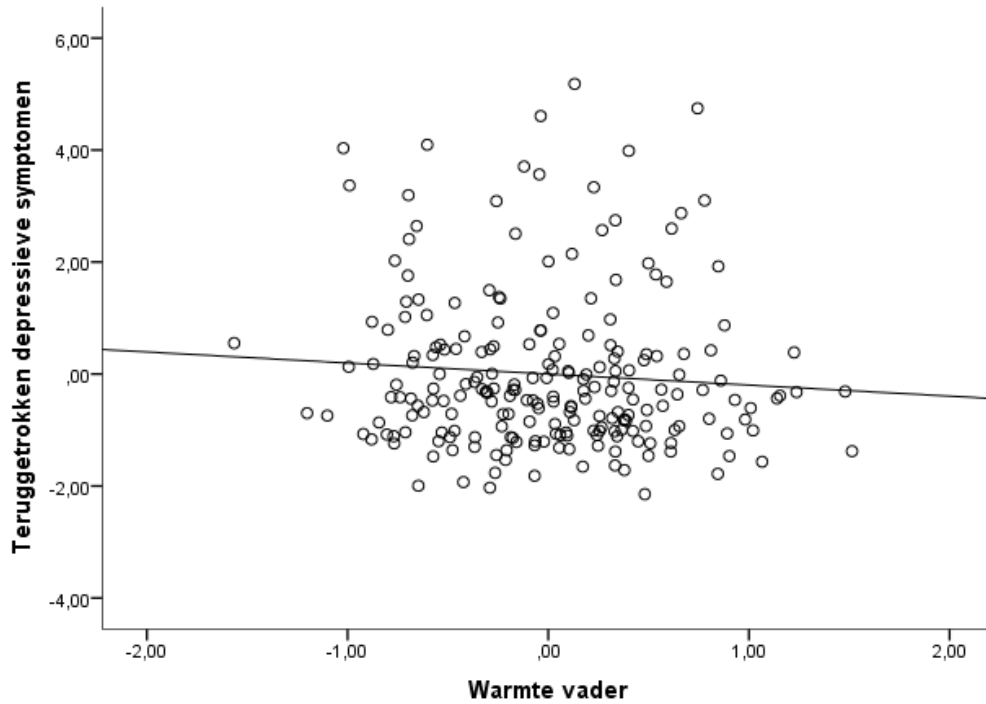
Figuur 20. Lineariteit tussen depressieve symptomen vroege adolescentie en overreactieve discipline vaders, met R^2 lineair = .017

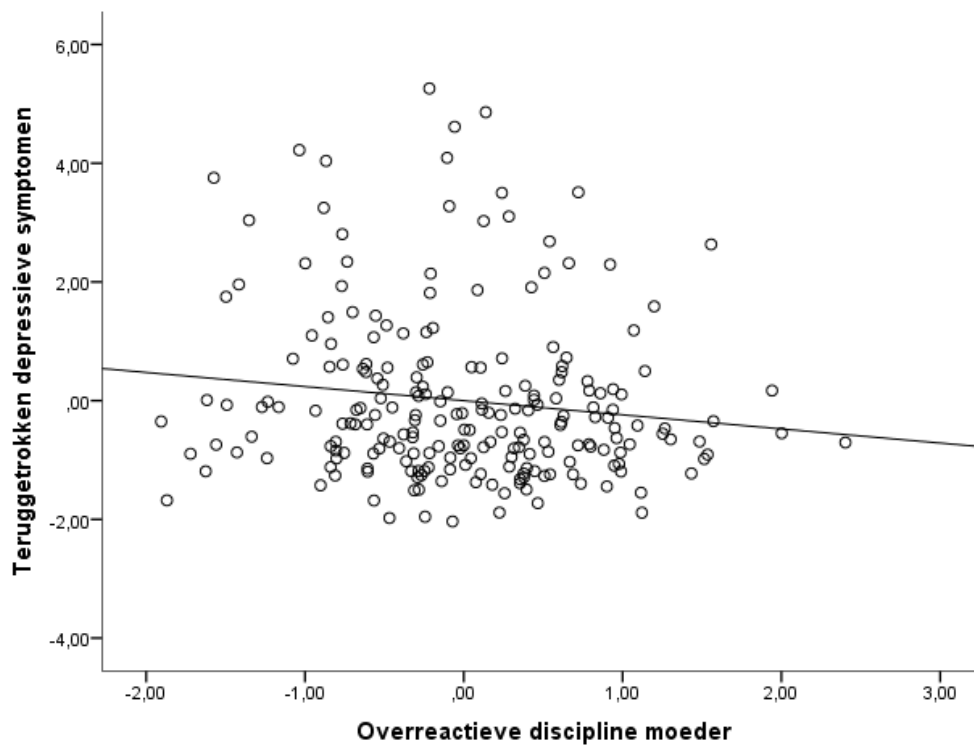
Figuur 21. Lineariteit tussen depressieve symptomen midden adolescentie en geslacht, met R^2 lineair = .005

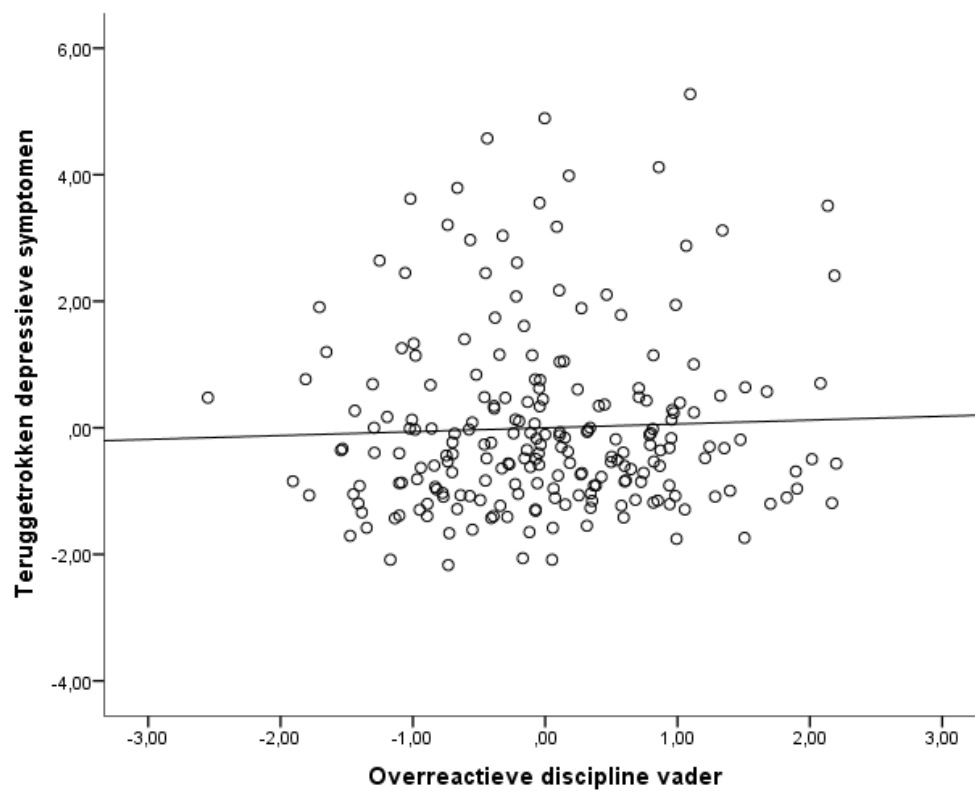
Figuur 22. Lineariteit tussen depressieve symptomen midden adolescentie en warmte moeders, met R^2 lineair = .024

Figuur 23. Lineariteit tussen depressieve symptomen midden adolescentie en warmte vaders, met R^2 lineair = .006

Figuur 24. Lineariteit tussen depressieve symptomen overreactieve discipline moeders, met R^2 lineair = .017

Figuur 25. Lineariteit tussen depressieve symptomen midden adolescentie en overreactieve discipline vaders, met R^2 lineair = .002

Bijlage 5. Assumpties regressieanalyses – Uitschieters

Tabel 5

Overzicht uitschieters, angstige symptomen vroege adolescentie

Case nummer	Standaard deviatie
1	2.65
8	2.02
41	3.13*
60	2.39
142	2.52
192	2.98
273	2.23
278	2.41
284	2.75
315	2.39
343	3.29*
444	3.53*
450	3.17*
463	2.15
468	2.87
493	2.26
520	2.05
538	3.39*
540	6.63*
580	2.35
625	2.11

Noot. *SD uitschieters > 3.00 niet meegenomen in de regressieanalyse

Tabel 6

Overzicht uitschieters, angstige symptomen midden adolescentie

Case nummer	Standaard deviatie
69	2.31
151	4.23*
154	2.10
189	2.74
207	6.63*
233	2.68
310	2.09
342	2.80
570	2.07
571	3.43*
587	2.69

Noot. *SD uitschieters > 3.00 niet meegenomen in de regressieanalyse

Tabel 7

Overzicht uitschieters, depressieve symptomen vroege adolescentie

Case nummer	Standaard deviatie
31	3.47*
41	4.22*
78	2.26
142	3.66*
192	3.58*
284	2.49
302	2.51
315	2.70
410	3.13*
413	2.47
444	3.50*
450	2.91
468	2.28
493	3.22*
496	2.76
540	7.04*
570	2.66
575	4.27*
626	2.97

Noot. *SD uitschieters > 3.00 niet meegenomen in de regressieanalyse

Tabel 8

Overzicht uitschieters, depressieve symptomen midden adolescentie

Case nummer	Standaard deviatie
104	2.03
142	4.60*
151	2.92
171	3.30*
189	2.39
207	5.75*
302	2.80
315	2.25
375	2.60
420	2.23
521	2.05
571	2.13

Noot. *SD uitschieters > 3.00 niet meegenomen in de regressieanalyse